

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

**Pojetí kolektivní viny v díle Vyhnání Gerty Schnirch
Kateřiny Tučkové**

Bakalářská práce

Autor: Vosyková Lenka
Studijní program: B7310 Filologie
Studijní obor: Jazyková a literární kultura
Vedoucí práce: dr. hab. Marcin Lukasz Filipowicz, Dr.

Zadání bakalářské práce

Autor: Lenka Vosyková

Studium: P15P0072

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Pojetí kolektivní viny v díle Vyhnání Gerty Schnirch Kateřiny Tučkové**

Název bakalářské práce AJ: Conception of collective guilt in The Expulsion of Gerta Schnirch by Kateřina Tučková

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce je sledovat pojetí kolektivní viny ve vyhroceném etnickém konfliktu mezi Čechy a Němci po druhé světové válce v díle Vyhnání Gerty Schnirch. Dále se budu zabývat odpovědností Čechů a Němců a následky, které přinesly jejich rozhodnutí. Vyložím přínos Tučkové do veřejné debaty o kolektivní vině.

Vyhnání Gerty Schnirch, Kateřina Tučková Česká paměť, Luba Hédlová (ed.) a Radka Šustrová (ed.) Paměť a trauma pohledem humanitních věd, Alexander Kratochvíl (ed.) Právo, Příspěvek k popření kolektivní viny, Radváková Tereza Právo, Odkrývala jsem historii místa, kde žiju, Cinger František

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: dr. hab. Marcin Lukasz Filipowicz, Dr.

Oponent: doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 16.11.2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma „*Pojetí kolektivní viny v díle Vyhnání Gerty Schnirch Kateřiny Tučkové*“ jsem vypracovala samostatně, na základě vlastních poznatků, pod vedením dr. hab. Marcina Lukaszze Filipowicze, Dr. a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 18. 4. 2018

.....

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu mé práce, kterým byl dr. hab. Marcin Lukasz Filipowicz, Dr., za odborné rady, vedení při zpracovávání práce a ochotu a čas, který mi věnoval.

Anotace

VOSYKOVÁ, Lenka. *Pojetí kolektivní viny v díle Vyhnání Gerty Schnirch Kateřiny Tučkové*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018, s. 49. Bakalářská práce.

Cílem bakalářské práce je sledovat pojetí kolektivní viny ve vyhroceném etnickém konfliktu mezi Čechy a Němci po druhé světové válce v díle Vyhnání Gerty Schnirch. Dále se budu zabývat odpovědností Čechů a Němců a následky, které přinesly jejich rozhodnutí. Vyložím přínos Tučkové do veřejné debaty o kolektivní vině.

Klíčová slova: kolektivní vina, Češi, Němci, etnický konflikt, Kateřina Tučková, Vyhnání Gerty Schnirch

Annotation

VOSYKOVÁ, Lenka. Conception of collective guilt in The Expulsion of Gerta Schnirch by Kateřina Tučková. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 49 pp. Bachelor Degree Thesis

The Aim of this bachelor thesis is to examine the concept of collective guilt in escalated Ethnic conflict between Czech and German civilians after World War II; that is presented in the chapter of Expulsion of Gerta Schnirch. Furthermore, in my thesis I will address the issue of accountability and consequences of Czech and German civilians that followed after their decision. In addition, I will explain the contribution of Katerina Tuckova and how she has added to the public debate about collective guilt.

Keywords: collective guilt, Czech civilian, German civilian, Ethnic conflict, Katerina Tuckova, Chase of Gerta Schnirch

Obsah

Úvod.....	8
1 Historické okolnosti divokého odsunu Němců v Brně 1945	10
1.1 Situace před odsunem v českých zemích.....	11
1.2 Brněnský divoký odsun 30.–31. května 1945.....	13
2 Česká debata ohledně divokého odsunu v Brně	18
2.1 Situace po druhé světové válce.....	19
2.2 Otvírání tématu po Sametové revoluci	19
2.3 Debata o divokém odsunu v Brně	21
3 Klasifikace druhů vin.....	25
3.1 Obecné vymezení typů viny	25
3.2 Vymezení kolektivní viny.....	27
3.3 Vina druhých	29
4 Dílo Vyhnání Gerty Schnirch	31
4.1 Pojetí kolektivní viny v díle.....	32
4.2 Příspěvní Kateřiny Tučkové do širší diskuze o kolektivní vině	39
Závěr	42
Použité zdroje.....	44
Literatura	44
Periodika	45
Elektronické zdroje	46
Příloha A	48

Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje tématu kolektivní viny v souvislosti s Němci po druhé světové válce, kdy proběhl tzv. divoký odsun německého obyvatelstva z československého území. V centru mé pozornosti budou poté konkrétně události v Brně, které představím podle odborných publikací. Důvodem výběru tohoto námětu byla kniha *Vyhnání Gerty Schnirch*, společně s mým zájmem zjistit více o dané tematice, protože v rámci vzdělávacího systému v ČR se jí nevěnuje dostatečná pozornost.

Práce je rozčleněna na čtyři hlavní části, které obsahují jednotlivé podkapitoly. První část se zabývá historickými fakty, které následně čtenáři umožní lépe pochopit danou problematiku. Nejprve nastíním, jak vypadalo dlouhodobé soužití Čechů a Němců na našem území a jaké se naskytly problémy, které vzájemné vztahy narušily. Následovat bude faktické vyústění této napjaté situace v Brně, kde se nejvíce projevila frustrace lidí po válce. Druhá část práce se věnuje debatám v českém prostředí o divokém odsunu v Brně, který byl jakožto komplikované téma dlouhou dobu před veřejností tabuizován. Filozofické pojetí viny z rozličných pohledů vysvětluje další kapitola, kde nejpodstatnější pro příští kapitolu bude vina kolektivní.

Cílem práce bude v poslední její části prakticky aplikovat získané vědomosti z předchozích kapitol na dílo *Vyhnání Gerty Schnirch*. Záměrem bude ukázat, jak se v knize mluví o kolektivní vině, a uvést určité pasáže, kde se tento druh viny uplatňuje nejvíce. V závislosti na to vylíčím, jak se provinila či neprovinila hlavní hrdinka a ostatní členové její rodiny, přestože byli souzeni bez ohledu na míru jejich provinění. Čtenář se seznámí s průběhem odsunu v Brně, který bude detailně popsán. Úplně nakonec se také dozví, jakým způsobem se Tučková zasloužila o rozvíjení diskuzí na toto stále citlivé téma.

Jestliže se v bakalářské práci objeví pojem „Němci“, myslí se tím především ti obyvatelé, kteří byli tehdejšími úřady považováni za Němce. Úřady tehdy roztřídily lidi na základě etnické příslušnosti, a ti poté byli zařazeni do skupiny podléhající zvláštnímu zájmu a zacházení, přitom velké množství lidí si však svou národností během války nebylo vůbec jisté. Etnická příslušnost je ale především myšlenkovým konstruktem a není možné ji uplatňovat jako objektivní a jednoznačné kritérium pro výzkum. Pro zjednodušení se ovšem i nadále bude v práci používat pojem „Němci“.

Výstupem této bakalářské práce bude beseda pro širokou veřejnost, kde po přednášce pozvaného historika budou mít zúčastnění možnost projevit se a přispět tak k debatě o kolektivní vině v souvislosti s odsunem německého obyvatelstva. Podrobnější popis projektové části bude možné si přečíst v Příloze A na konci bakalářské práce.

1 Historické okolnosti divokého odsunu Němců v Brně 1945

Pod pojmem divoký odsun se myslí „etapa od května do počátku srpna 1945, v níž došlo k odsunovým akcím, jejichž společným jmenovatelem byla nedostatečná připravenost, a tudíž i velmi tvrdé podmínky pro německé obyvatelstvo“.¹ Kvůli pochopení příčin divokého odsunu v Brně je nutné zaobírat se celkově česko-německými vztahy ještě dlouho před odsunem, stejně tak jako bezprostředně před ním v době druhé světové války a po ní. Alespoň částečně tedy práce na začátku nastiňuje potíže jejich soužití, aby tak bylo snazší porozumět dílčím aspektům, které předcházely samotnému divokému odsunu. Jedině zasazení odsunu do širších souvislostí totiž umožní uchopení tématu. Odsun byl pouze vyústěním dlouhodobě napjaté situace mezi oběma národy, nikoliv nevysvětlitelný a neopodstatněný čin.

Soužití Čechů a Němců na českém území trvalo dokonce několik set let. Společná koexistence měla celkem kladný význam v rámci vývoje státu a byla produktivní, přestože nikdy nebyla bezproblémová. Zejména během druhé poloviny 19. století se oba národy začaly více emancipovat v oblasti hospodářského, politického a společenského života. Výrazná změna nastala na konci války v roce 1918, kdy vznikla ČSR. S novým uspořádáním v pohraničních oblastech Němci nesouhlasili, proto si začali říkat sudetští. V té době byly na československém území tři milióny německých obyvatel a nespokojená většina z nich se poté připojila k nacistickému režimu.²

Dlouhodobým soužitím Čechů a Němců se v rámci svého studia novodobými dějinami detailně zabývá polský historik Piotr Majewski. Vzhledem ke svému „neutrálnímu původu“ nám poskytne objektivní pohled na historické souvislosti, nemá tudíž potřebu přiklánět se k zažitým verzím výkladu odsunu české nebo německé strany a dozvíme se tak díky němu konkrétnější příčiny odsunu. Jak je nejednou uváděno v různých publikacích, odsun má dvě hlavní fáze, které budou vysvětleny později. V druhé podkapitole budou poté uvedeny historické události brněnského divokého odsunu, které budou důležité pro další pasáže textu.

¹ KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H & H, 1992. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1, str. 13.

² MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. Přeložila Markéta PÁRALOVÁ TARDY, přeložil Pavel MAŠARÁK. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae (Conditio humana), sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. ISSN sudetští němci 1848-1948, str. 402.

1.1 Situace před odsunem v českých zemích

Vztahu Čechů a Němců, v už tak vyhrocené etnické situaci, nepřispělo ani zničení ČSR v letech 1938–1939. Stejně tak následný příklon většiny sudetských Němců k Hitlerovi a částečná spoluzodpovědnost za okupaci tehdejšími poměrům neprospěly. Proti návratu německého pohraničí do vlastnictví ČSR se vyjadřovala i majorita sudetských antinacistů ve Velké Británii. O obnovu hranic republiky do stavu před 30. zářím 1938, tedy před Mnichovskou dohodou, usiloval československý zahraniční odboj po celou dobu války. Toho chtěl docílit hlavně vysídlením alespoň části Němců ze svého území, a tak začala vznikat myšlenka odsunu. S návrhem vysídlit alespoň část německého obyvatelstva vystoupil československý prezident Edvard Beneš poprvé již 15. září 1938 a vracel se k němu i během svého pobytu v exilu v Londýně. Nejdříve se přikláněl i k tomu, že po válce přizná zůstávajícím Němcům územní autonomii v ČSR. Operace transferu německých obyvatel měla být původně řádně organizovaná a zcela humánní. Ovšem vzrůstající teror v českých zemích a prodlužování války přispělo k radikalizaci Benešových postojů, opouštěl své původní humánní standardy a navyšoval počet odsunutých Němců.³

Beneš pro své plány vysídlení německé menšiny získal souhlas spojeneckých mocností až po válce, nejdříve návrh přijala Velká Británie, poté USA, SSSR a nakonec Polsko. Většina z uvedených států se domnívala, že odsun přispěje ke stabilizaci politické situace ve střední a východní Evropě, Spojené státy a Velká Británie navíc dále vznesly požadavek, aby mohly určit datum transferu a jeho podmínky. ČSR se setkala s největší podporou na masové vysídlení německého obyvatelstva u SSSR. Protože Hitler porušil Mnichovskou dohodu, uznali její neplatnost i Spojenci a nic nebránilo odsunu.

Program nové vlády byl vyhlášený 5. dubna 1945 v Košicích. Podle něj si československé občanství mohli ponechat pouze němečtí antifašisté, kteří zůstali po celou dobu věrní ČSR, ostatní Němci měli být občanství zbaveni a vyhoštěni z republiky. Součástí programu byla i konfiskace půdy a majetku Němců, uzavření německých škol a změna vztahu k německé kultuře. Praktické uskutečnění tohoto vládního programu prováděli především nově nastoupení komunisté na různých významných postech nebo jejich sympatizanti.⁴

³ Tamtéž, str. 402–410.

⁴ Tamtéž, str. 402–410.

Souhlas sovětských velitelů s odsunem způsobil po osvobození vlnu samosoudů a pronásledování německých obyvatel na území Československa. Na tom se podíleli jednak vojáci Rudé armády, kolaboranti snažící se od sebe odvrátit pozornost, ale i zcela obyčejní Češi a Slováci. V násilí také vynikaly revoluční gardy, „partyzánské“ jednotky nebo bezpečnostní orgány, které se samy pasovaly do role soudců. K samozvanému vykonávání spravedlnosti v různé míře docházelo v podstatě na všech místech, kde žili Němci, mnoho Němců také zemřelo v internačních táborech kvůli brutálnímu zacházení.⁵

Československá vláda tolerovala krvavé excesy ještě podle vyhlášených dekretů v Londýně. Teror byl nástroj pro odsun Němců, který měl být veden na vlastní pěst kvůli tomu, že ještě nedošlo k definitivnímu souhlasu mocností. Vyhánění německého obyvatelstva na různých místech bývá vydáváno za spontánní akt odplaty Čechů, proto bývá označováno v české historiografii jako divoký odsun.⁶ Podle polského historika Majewského není tento pojem zcela adekvátní, protože se tak dělo za pomoci československých ozbrojených sil a s vědomím nejvyšších státních orgánů. Později se však stát zavázal k organizovanějšímu provádění odsunu.

Odsun bývá proto častokrát rozdělován na dvě fáze. První fáze je již částečně definována na začátku kapitoly pod pojmem divoký odsun. Chybělo u něj jednotné řízení a většinou ho prováděly místní správní úřady a jednotky armády. Probíhal s odlišnou intenzitou především ve vnitrozemí, na území severní a jižní Moravy a dále i v pásu českého pohraničí sousedící se sovětskou okupační zónou. Počet osob v divokém odsunu je těžké určit, protože neprobíhal organizovaně a není možné jej podle něčeho přesně zmapovat.⁷ Opětovaně proto bývá předmětem dohad počet odsunutých a zemřelých osob německé národnosti při této etapě odsunu.

Druhá fáze, nazývaná organizovaný odsun, se začala československou vládou připravovat od poloviny června 1945. Vysoká angažovanost nejvyšších československých státních orgánů přispěla k tomu, že už se odsun nemohl vydávat za spontánní akce obyvatelstva. Postupimská konference rozhodla o organizovaném provedení odsunu a zároveň zpětně akreditovala již probíhající divoké odsuny, mnoho Sudetoněmců poté dobrovolně opustilo stát. Odsun měl být proveden nejdříve z vnitrozemí směrem k hranicím v jednotlivých pásmech. Mělo se odsunout všechno německé obyvatelstvo s výjimkou aktivně se

⁵ Tamtéž, str. 402–410.

⁶ Tamtéž, str. 410.

⁷ KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H & H, 1992. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1, str. 14–29.

zúčastněných při osvobození Československa nebo lidí trpících pod nacistickým terorem. Dočasně byli z odsunu vyjmuti nepostradatelní zaměstnanci ve významných podnicích, aby nedošlo k ochromení československého průmyslu a zemědělství. Naplánovaný byl odsun celkem asi 2,5 miliónů osob německé národnosti po 200 000 osobách měsíčně. Řízení odsunu dostalo na starost Ministerstvo vnitra a jeho oblastní orgány. Organizovaný odsun začal převzetím prvního transportu americkým důstojníkem v Domažlicích 25. ledna 1946 a skončil 29. října 1946 na nádraží v Karlových Varech. Během organizovaného odsunu bylo vysídleno z Československa 1 222 628 německých osob do amerického a 633 984 lidí do sovětského okupačního pásma v Německu.⁸

1.2 Brněnský divoký odsun 30.–31. května 1945

Nalézt věrohodný zdroj, který by objektivně pojednával o událostech těchto dní, je téměř nads lidský úkol. Přestože se tomuto tématu věnovala především po Sametové revoluci velká pozornost, jednotlivé publikace se rozcházejí v její interpretaci, počtu odsunutých a zemřelých Němců a v zapojení československých orgánů do dané akce. Od porevolučních let až do dnes vyvolává tato událost mimořádný zájem a časté diskuze. Za tu dobu se tato událost dočkala četných výkladů, z nichž vzniklo velké množství mýtů. Skutečně zjistit, co se stalo, je po tolika letech skoro nemožné, navzdory tomu ale práce nastíní průběh brněnského odsunu tak, aby se co možná nejvíce podobal skutečnosti. Nejdůvěryhodněji působí ta verze, na které se shodla většina pramenů, nejenom těch českých nebo německých, a které uvádějí spolehlivé zdroje.

Brněnský divoký odsun ve dnech 30.–31. května 1945 bývá v německé historiografii mnohdy označován jako „Brněnský pochod smrti“. Jednalo se o „největší vysídlovací akci“⁹ v divoké fázi odsunu. Typická pro ni je minimální koordinovanost a neorganizovanost. Již 2. května 1945 revoluční národní výbor pro Velké Brno projednával petici předloženou komunisty, požadovali v ní tvrdé zásahy proti německému obyvatelstvu. Dlouho se ani neuváděl žádný konkrétní směr, kam by měli být Němci odsunuti, mluvílo se jen o jejich

⁸ Tamtéž, str. 14–29.

⁹ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. Přeložila Markéta PÁRALOVÁ TARDY, přeložil Pavel MAŠARÁK. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae (Conditio humana), sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. ISSN sudetští němci1848-1948, str. 410.

možném využití na práci v Rajhradu a Modřicích.¹⁰ K zatýkání a zadržování Němců docházelo v Brně již od konce dubna 1945.

Podle některých zdrojů vyhrocené etnické situaci v Brně nepomohl ani příjezd prezidenta Beneše do města. Představitelé města přivítali Beneše, vracejícího se z exilu, 12. května na radnici. Do souvislosti s jeho příjezdem se opětovaně dávají „Všeobecné směrnice pro odsun Němců na tři dny“, kdy v době příjezdu Beneše měli být brněnští Němci vysídleni mimo město. Po návratu do města však občas byla jejich obydlí již obsazená. Toto opatření je možné chápat jako nácvik na následující odsun.¹¹ Shromážděný dav v Brně prezidenta nadšeně přivítal a vyzval jej k proslovu, v něm se mimo jiné vyjádřil i k otázce Němců na československém území. „A budeme dělat pořádek mezi námi, zejména také i zde v městě Brně s Němci a všemi ostatními. Můj program je - já to netajím -, že otázku německou musíme v republice vylikvidovat.“¹² Poté dokonce vyzval k práci na tomto úkolu. Děkoval všem shromážděným za to, že přišli a zůstali věrní i ve špatných časech. Tímto projevem vyburcoval ještě více už tak neklidnou společnost. Situaci se měl spíše pokusit uklidnit, aby nedošlo k násilí. Přesto ale lze chápat vášnivé emoce po skončení druhé světové války, které se objevovaly téměř v každém Čechovi, nicméně to neznamená, že je možné omlouvat nešťastné vyústění celého toho stavu.

O konečném vysídlení na hranice a dále do Rakouska rozhodly tamní úřady po konzultaci s Ministerstvem vnitra. Bylo by možné vypsát i konkrétní osoby, které se o to významně zasadily, avšak to není cílem práce. Na večer 30. května se tedy kolona asi 20 000 německých obyvatel dala do pohybu. Tento pochod doprovázely různé formy násilí a pro mnoho pamětníků se stal otřesným zážitkem na celý život.¹³ Ani dodnes se někteří pamětníci s touto událostí zcela nevyrovnali, často se mnozí z nich cítili „označení“ v průběhu celého svého života.

¹⁰ STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro Soudobé Dějiny Akad. Věd České Republiky, 2005. ISBN 80-7285-062-8, str. 235–236.

¹¹ POLLACK Martin, TUČKOVÁ Kateřina, KRATOCHVÍL Jiří, FILIP Ota. *Brněnský pochod smrti*. 2012. ISBN 978-80-7443-044-2 (sborník o vyhnání brněnských Němců), str. 87.

¹² *Projevy při uvítání pana prezidenta dr. Edvarda Beneše v Brně*. Brno, Zemský národní výbor (1945), s. 23–24. - Bibliofilský tisk 138, in: Novotný, K. (ed.), *Edvard Beneš, Odsun Němců z Československa, Výbor z pamětí, projevy a dokumentů 1940–1947*, Praha 1996.

¹³ KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H & H, 1992. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1, str. 13–14.

Domovní prohlídky a shromažďování Němců se dělo od 21. hodiny večerní v den začátku pochodu. Výběr Němců, kteří měli být odsunutí, byl téměř zcela nahodilý, určil se prostě okruh ulic nebo městská čtvrť. Zůstat v Brně bylo umožněno pouze práceschopným mužům ve věku 14–60 let, invalidům, těhotným ženám, německým antifašistům, německy mluvícím Židům a smíšeným manželstvím s dětmi,¹⁴ přestože ani na tomhle se mnohdy zdroje neshodují. Většinu odsunutých lidí tvořili ale především ženy, děti a starší lidé. O odsunutí se dozvídali častokrát jen několik hodin předem, některé zdroje zmiňují dokonce i kratší časový úsek. Němečtí obyvatelé tedy kolikrát neměli ani čas zabalit si zavazadla, která měla povolenou váhu pouze kolem 25–30 kil. Dovolené množství peněz, které si mohli odsunutí vzít s sebou, bylo maximálně 100 říšských marek a cennosti se nesměly odvážet vůbec. Sbalené kufry byly poté nejednou prohledávány a některé věci byly zabaveny nadobro.¹⁵

První skupina musela pěšky vyjít z Brna krátce před půlnocí směrem k rakouským hranicím, během rána byly vysílány postupně další. Samotná cesta byla velmi náročná. V průběhu pochodu příslušníci Sboru národní bezpečnosti, partyzáni, sovětsí vojáci a pracovníci Zbrojovky Brno popoháněli násilně odsunuté Němce, kteří nestačili tempu pochodu. Podle některých zdrojů bylo vyčleněno až přes 3000 zaměstnanců Zbrojovky Brno ke kontrole jdoucí kolony. Podle svědeckých výpovědí od německých účastníků pochodu bylo během cesty zabito nespočetně osob a znásilněno mnoho žen, tato svědectví se však značně rozcházejí s československými dokumenty a badáním českých historiků. Zvláště v období komunismu se mluvílo pouze o dvou Němcích, kteří byli násilně usmrceni ještě v Brně, protože se pokusili použít zbraň.¹⁶ V některých publikacích se objevují tři násilně zabití lidé, avšak o jiných usmrceních násilným způsobem se úřední prameny nezmiňují.

¹⁴ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. Přeložila Markéta PÁRALOVÁ TARDY, přeložil Pavel MAŠARÁK. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae (Conditio humana), sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. ISSN sudetští němci 1848-1948, str. 410–411.

¹⁵ KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H & H, 1992. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1, str. 14.

¹⁶ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. Přeložila Markéta PÁRALOVÁ TARDY, přeložil Pavel MAŠARÁK. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae (Conditio humana), sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. ISSN sudetští němci 1848-1948, str. 410–411.

První kolona Němců přenocovala na Rajhradě a mezitím přicházely další vlny odsunutých. K nim se připojil také určitý počet Němců z Modřic, Moravan a Želešic. Dobové úřední zprávy udávají 17 014 osob vysídlených z Brna, do tohoto čísla ale nejsou započítány 2000–2500 Němců z 13. policejního revíru a několik desítek z Líšně. Z odsunu bylo vyřazeno v maloměřickém táboře 853 mužů a v bydlištích dalších 1226 osob. Jiné prameny ale uvádějí 19 161 lidí jdoucích z Brna na Modřice a Rajhrad, dalších 575 údajně odjelo na nákladních autech, 1105 osob zůstalo v pracovním táboře a 1416 jich bylo z pochodu uvolněno. Kolem 10 000 lidí bylo po přenocování v Pohořelicích z 31. května na 1. června schopno pokračovat v pochodu směrem na Mikulov.¹⁷ Zbylí brněnští Němci byli buď zadrženi v nouzovém táboře v Pohořelicích, nebo se mohli vrátit zpátky do Brna. Nezpochybnitelným faktem ovšem zůstává vysoký počet zemřelých lidí, kteří zaplatili životem za pochod bez logistických příprav a vhodných hygienických podmínek. Zvláště starší a nemocní lidé nevydrželi namáhavou cestu a zemřeli vysílením a hladem. To vše vedlo k humanitární katastrofě v podobě rozšíření epidemie úplavice a tyfu na území Pohořelic. Následkem těchto nemocí a vysílení se počítá, že ještě na československém území zemřelo minimálně 700 brněnských Němců. Dalších 1000 nezvládlo tyto podmínky po překročení rakouských hranic.¹⁸ Nejčastěji se proto uvádí, že počet zemřelých při brněnském odsunu je právě 1700.

Příčinou zadržetí v Pohořelicích byla nedostačující dohoda mezi státy. Pouze SSSR byl ochotný přijmout transporty do svých okupačních pásem v Německu a Rakousku. Poměry se zde měnily neuvěřitelně rychle, a proto byl přísun tolika brněnských Němců na rakouském území zavrhnut a odsunutí tam museli čekat, dokud se situace nevyjasnila.¹⁹ Jenom část z uvedených 10 000 překročila rakouské hranice. V Rakousku nečekaný příliv tolika vyčerpaných a nemocných lidí způsobil komplikace, proto se vláda 2. června rozhodla zastavit odsun. Ti, kteří hranice zatím nepřekročili, měli být soustředěni do táborů nebo přiděleni na práce ve venkovských obcích. Po přezkoumání se do Brna z Pohořelic smělo

¹⁷ STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro Soudobé Dějiny Akad. Věd České Republiky, 2005. ISBN 80-7285-062-8, str. 237.

¹⁸ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. Přeložila Markéta PÁRALOVÁ TARDY, přeložil Pavel MAŠARÁK. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae (Conditio humana), sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. ISSN sudetští němci 1848-1948, str. 411–412.

¹⁹ KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H & H, 1992. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1, str. 14.

vrátit 2500 lidí a dalších 1000 bylo přiděleno do okolních vesnic na práci. Pohořelický tábor byl v polovině července rozpuštěn a lidé se rozptýlili do jeho okolí.²⁰

Počet úmrtí přímo během pochodu, v Pohořelících a za hranicemi se zdroj od zdroje liší. Úřední zprávy z tehdejších dob jsou nepřesné a nemohou být brány jako jediné správné. Je zcela pochopitelné, že ne všechny ztráty na životech byly zaznamenány. Jednak za to může velké množství úmrtí v tak krátkém čase, ale taky jistá neochota přiznat míru viny. Každopádně ale jde o tragédii, kdy v době očekávání míru, zemřely na různých místech stovky lidí. Celkový počet obětí nejčastěji proto dosahuje v různých studiích téměř až 2000 zemřelých. V následující kapitole se proto budou řešit rozcházející se pohledy na jeden a ten samý divoký odsun.

²⁰ STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro Soudobé Dějiny Akad. Věd České Republiky, 2005. ISBN 80-7285-062-8, str. 237–238.

2 Česká debata ohledně divokého odsunu v Brně

Způsob, jak se o odsunu mluvilo, je znatelný už ze slov, která se používala k označení této akce. Pojem vyhnání má výrazně emocionální zabarvení a pochází z německého jazyka, zatímco termíny vysídlení a přesídlení jsou termíny z mezinárodního práva. Vysídlení se děje na základě mezinárodní smlouvy a je nucené, kdežto přesídlení zahrnuje dobrovolné stěhování obyvatelstva. Češi používají termín odsun nebo z angličtiny transfer, ani jeden však nevypovídá o nucené povaze přesunu obyvatelstva, ale naopak se snaží vsugerovat legální a humánní způsob přesídlení.²¹ Ačkoliv první odsuny nejenom z Brna nebyly příliš humánní. V německé historii bývá největší vysídlovací akce mnohdy označována jako „Brněnský pochod smrti“.

Debata na motiv odsunu všeobecně by se dala v českém prostředí rozdělit na dvě období. První období začíná po druhé světové válce, kdy z východní fronty osvobodil velkou část ČSR Sovětský svaz. Tento „akt osvobození“ přispěl k důvěryhodnosti SSSR na našem území, Sověti poté nadále pracovali na zlepšení své pozice v Československu, dosazovali své lidi na významné státní posty a připravovali se tak na převzetí moci. V únoru 1948 došlo ke komunistickému státnímu převratu na československém území, které se tak připojilo k východnímu bloku. Právě tato událost výrazně ovlivnila diskuze o divokém odsunu. V Brně se významně zasadila o odsun právě komunistická strana, která tlačila na tamější státní orgány, samotného odsunu se poté zúčastnilo i poměrně mnoho vojáků Rudé armády. Nebylo proto, nehledě na probíhající cenzuru, příliš žádoucí mluvit o brněnské tragédii na veřejnosti. Z této doby tedy neexistuje příliš zmínek o divokém odsunu v Brně. A když už jsou nalezeny, je znát silný vliv cenzury komunistického režimu a zlehčování celé situace.

Druhá éra debat začala probíhat po Sametové revoluci, tedy po období od 17. listopadu do 29. prosince 1989, kdy došlo k pádu komunistického režimu kvůli nespokojenému obyvatelstvu. Československo se stalo opět demokratickou zemí a uvolnění atmosféry ve státě přispělo k rozvíjení diskuze na téma odsunu.

²¹ MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. Přeložila Markéta PÁRALOVÁ TARDY, přeložil Pavel MAŠARÁK. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae (Conditio humana), sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. ISSN sudetští němci 1848-1948, str. 15–16.

Za těchto necelých dvacet let vyšlo značné množství publikací zabývajících se touto problematikou. Teprve teď ji můžeme svobodně zpětně reflektovat a zjišťovat nové skutečnosti. Nejprve tedy vyložím způsob nahlížení na téma odsunu obecně, o čem se psalo a o co se konkrétní publikace opíraly. Mnoho autorů totiž v obecném přehledu odsunu uvádělo zvláště i divoký odsun v Brně, který je pro tuto práci primární. Pohled na něj proto bude poměrně detailně představen ve třetí podkapitole.

2.1 Situace po druhé světové válce

V době komunismu vycházelo velké množství prací, které řešily především osídlení pohraničí a „budování“ země. Nalezneme zde ovšem i nepatrné náznaky o vysídlení německého obyvatelstva. Tato událost je prezentována v tehdejších publikacích jako těžké a mimořádné řešení, které bylo nicméně nezbytně nutné a oprávněné. Fakta, která nebyla v souladu s oficiálně prezentovaným obrazem odsunu a která by ukazovala násilné excesy při jeho realizaci, samozřejmě vždy chyběla.

Ve druhé polovině šedesátých let došlo k uvolnění společenské situace, což se projevilo i na historiografickém zpracování poválečného odsunu. Vzniklo několik solidních publikací, které využívaly archivní materiály a alespoň částečně přibližovaly tuto událost. Právně mohou být považovány v bádání tímto směrem za průkopnické.²²

2.2 Otvírání tématu po Sametové revoluci

V této době nic nebránilo volnému zkoumání daného tématu, a proto nápadně vzrostl i zájem o něj. Zveřejněné publikace se však zabývaly především regionálním a lokálním odsunem, zatímco celostátně orientovaných analýz bylo jen poskrovnu.

V polovině osmdesátých let se tématu odsunu začal věnovat badatel Tomáš Staněk. Šlo částečně o psané rukopisy, z nichž poté vznikla obsáhlá monografie²³ vydaná v roce 1991. Toto dílo je dodnes stěžejní k tématu odsunu, protože čerpal z domácí i zahraniční literatury a z archiválií celé řady ústředních orgánů.²⁴

²² ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. Země a kultura ve střední Evropě. ISBN 978-80-86488-70-7, str. 31.

²³ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

²⁴ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. Země a kultura ve střední Evropě. ISBN 978-80-86488-70-7, str. 27.

Totožnému námětu se věnovala celá řada dalších spisovatelů ve svých publikacích.²⁵ Využívali už v menším množství archiválie v ústředních archivech a své práce publikovali formou kratších studií, jejich díla vycházela převážně v devadesátých letech. Od roku 1996 vyšlo pouze několik vědeckých prací a samotný výzkum se zpomalil.

Nová interpretační východiska přinesl až příchod mladších badatelů na začátku nového tisíciletí.²⁶ Ti již zpracovali další kvantum dosud nevyužitých pramenů, především od ústředních orgánů. Tito historikové též začali používat cíleně metodu orální historie, kdy čerpají i z paměti lidí. Typické pro ně je to, že nepojímají problematiku odsunu jako celek, ale zaměřují se na konkrétní dílčí témata. Většina z těchto prací vznikla pomocí nahlížení do archivních materiálů v oblastních archivech. Tato fáze trvá vlastně až dodnes.²⁷ Bakalářská práce čerpá v první řadě z těchto nejnovějších prací, protože jsou nejméně ovlivněné politicky a společensky.

²⁵ KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H & H, 1992. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1.

RADVANOVSKEÝ, Zdeněk. *Konec česko-německého soužití v ústecké oblasti 1945-1948*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1997. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-7044-180-1.

HANZLÍK, František. *K historickým souvislostem přijetí Benešových dekretů a řešení otázky sudetských Němců*. Politologický časopis 2, 1995, č. 2, str. 90–103.

HAHNOVÁ, Eva. *Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí*. Praha: Prago Media, 1996. ISBN 80-901533-7-2.

SCHALLNER, Dieter. *Obraz Němců a Německa v letech 1945–1947. Vznik soudobého českého stereotypu Němce a Německa*. In: *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Edd. J. Křen – E. Broklová. Praha 1998, str. 236–252.

²⁶ KOČOVÁ, Kateřina. *Příspěvek ke zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů v prvním retribučním období (1945–1947)*. In: *Pax bello potior*. Sborník věnovaný doc PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc. Edd. V. Beránek a kol. Liberec 2004, str. 299–322.

ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. Země a kultura ve střední Evropě. ISBN 978-80-86488-70-7.

²⁷ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. Země a kultura ve střední Evropě. ISBN 978-80-86488-70-7, str. 27–30.

2.3 Debata o divokém odsunu v Brně

„Z hlediska kritického dějepiscectví jde však o událost velice těžko uchopitelnou, a to zejména pro neuvěřitelně silnou vrstvu nánosů různých verzí historické paměti včetně organizovaného i spontánního zapominání.“²⁸ Jak uvedl historik Tomáš Dvořák, při zkoumání brněnského odsunu člověk nachází mnoho kolikrát diametrálně odlišných verzí stejné události, což značně komplikuje jeho výzkum. Řada pramenů popisujících průběh události vznikla v rámci vrstvení paměti. Historické prameny musí tuto skutečnost reflektovat, jinak zdroje není možné považovat za dostatečně věrohodné.

Nicméně tato podkapitola se snaží shrnout rozmanité interpretace a pohledy na věc. Většinou se přiklání k jednomu z vyhraněných názorů, které budou nyní uvedeny. Jedna verze ukazuje odsun jako spořádaný akt vysídlení v souladu s úřady, při kterém nedošlo k žádným excesům a nezemřel násilně ani jeden člověk. Toto opatření bylo jednoduše nutné v zájmu zachování klidu v zemi a případná nenásilná úmrtí při transportu byla pouze nešťastnou náhodou. Druhá verze ukazuje organizované násilí na bezbranných německých civilistech, kteří byli po tisících hnáni a mláceni ozbrojenými lidmi. Nejvíce angažovaní poté byli především ti, kteří měli špatné svědomí z nečinnosti nebo napomáhání vůči nacistickému režimu. Celá akce byla navíc zosnována komunistickou stranou v čele s československými úřady.²⁹

Tehdejší brněnský tisk se nevyjadřoval příliš emotivně k této události³⁰, články byly psány odměřeně a stručně. Ovšem tisk příliš nekomentoval ani samotný průběh odsunu. U většiny deníků převládal názor, že odsun Němců byl prostě nevyhnutelný a byl potrestáním za dřívější nacistické útrapy, tudíž si ho Němci zasloužili.³¹ Důraz byl mnohdy dáván na odlišnost Čechů a Němců, přitom tito lidé byli často dlouholetí sousedé.

Tabuizace odsunu v českém prostředí trvala skoro celé půlstoletí po válce. Nevědomí lidí ohledně tohoto tématu se udržovalo téměř po celou dobu komunismu na českém území. Kdežto v zahraničí, především v západním Německu a v Rakousku, se této problematice

²⁸ Tamtéž, str. 89.

²⁹ Tamtéž, str. 90.

³⁰ *Němci opustili Brno!*. In: Národní obroda z 31. 5. 1945, str. 1.

Odchod Němců z Brna. In: Slovo národa, 21, 1945, 1. 6., str. 1.

Brno konečně vyčištěno od Němců. In: Rovnost, 21, 1945, 1. 6., str. 1.

20 000 Němců opustilo Brno. In: Čin, 21, 1945, 1. 6., str. 1.

³¹ KOVAŘÍK, David. *Brněnský pochod smrti 1945: mýty a skutečnost*. David Kovařík. In: Konec soužití Čechů a Němců v Československu: sborník k 60. výročí ukončení II. světové války / Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005 str. 64.

věnovala značná pozornost. Zvýšené pozornosti v českém prostředí se začalo dostávat odsunu až po roce 1990.³² Publicistickou formou přiblížil obraz divokého odsunu v Brně jako jeden z prvních i česko-německý spisovatel Ota Filip.³³ Ve své reportáži uvádí až 1700 obětí při pochodu do Pohořelic, jen v Pohořelicích podle něj poté zemřelo přibližně 800 Němců.³⁴ Později přepočítaný počet 890 zemřelých je uveden i na památníku obětem odsunu v podobě kříže přímo v Pohořelicích. Podle některých šlo o vyhocený výklad událostí, proto se zdvihla vlna nevole a odezvou byly další publikace historiků a pamětníků.

Výrazní z nich jsou z především publikace Vojtěcha Žampacha a Silvestra Nováčka.³⁵ Typické pro ně je vybírání pouze jednoho úhlu pohledu a neodkazování na zdroje, ze kterých čerpají. Kvůli jejich sympatizování s komunistickou ideologií se zpochybňuje důvěryhodnost uvedených publikací. Podle Žampacha je na nouzovém pohřebišti u Pohořelic pohřbeno celkem 455 zesnulých.³⁶ Dále uvádí na základě zprávy z policejního ředitelství v Brně, že odtud bylo 31. května vysídleno 18 072 německých občanů, z nichž se jich hodně vrátilo zpět do Brna.³⁷ Násilně usmrcené osoby byly podle jeho výzkumu jenom tři, a to všechny zabitě v sebeobraně. Tyto i jiné debaty nezávisle na své věrohodnosti otevřely však prostor pro nové podoby zájmu o dané téma.

V roce 1995 vznikl v brněnském televizním studiu dokument *A průvod Němců šel...*, ve kterém se jeho tvůrci pokusili zmapovat brněnský pochod. Téhož roku podal spisovatel Ludvík Vaculík trestní oznámení Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze na „skupiny, které se měly v roce 1945 dopustit zločinu genocidy vůči občanům německé národnosti“.³⁸ Poukazoval tedy přímo na zločin genocidy, tento pohled na věc se stal častým především v německých interpretacích odsunu. Přestože podmínky v táboře nebyly vůbec ideální a nedá se mluvit ani o milém zacházení při odsunu, nikde není možné nalézt důkazy o tom, že Češi chtěli všechny Němce cíleně zahubit. Trestní oznámení bylo tedy po rozsáhlém

³² *My a Němci. Brněnský pochod smrti.* In: Proglas, 1, 1990, str. 69–80.

³³ FILIP, Ota. *Mlčící mrtví pod jetelinou Pohořelic.* In: Reportér, 5, 20, 1990, příloha.

³⁴ POLLACK Martin, TUČKOVÁ Kateřina, KRATOCHVÍL Jiří, FILIP Ota. *Brněnský pochod smrti.* 2012. ISBN 978-80-7443-044-2 (sborník o vyhnání brněnských Němců), str. 68.

³⁵ NOVÁČEK, Silvestr. *Vystěhování Němců z Brna a odsun z jihomoravského pohraničí.* Říčany u Prahy: Orego, 1996. ISBN 80-902107-1-6.

³⁶ ŽAMPACH, Vojtěch. *Vysídlení německého obyvatelstva z Brna ve dnech 30. a 31. května 1945 a nouzový ubytovací tábor v Pohořelicích 1.6.-7.7.1945.* Brno: Nakladatelství Šimon Ryšavý, 2014. ISBN 8073541238, str. 64.

³⁷ Tamtéž, str. 78.

³⁸ Tamtéž, str. 220.

šetření Policií ČR a Krajským úřadem odloženo pro nedostatek důkazů k prokázání takto závažného činu.

Ve stejném roce začaly vycházet v českém tisku jedny z prvních článků, které krátce pojednávaly o této problematice k události 50. výročí brněnského pochodu.³⁹ Dalším počinem bylo postavení památníku obětem brněnského pochodu z iniciativy rakouského Černého kříže v Pohořelicích, kde má spočívat největší množství obětí. Byla také postavena pamětní deska připomínající tuto událost na dnešním Mendelově náměstí, kde byla shromážděna většina brněnských Němců před odchodem. Českými úřady i většinovou veřejností byly tyto památníky přijaty se značnými rozpaky.⁴⁰

O pět let později, tedy v roce 2000, napsalo *Sdružení Mládež pro interkulturní porozumění (MIP)* výzvu představitelům města Brna, kterou podpořilo velké množství lidí, a vyvolala značný mediální rozruch. Požadovala totiž po brněnském vedení města, aby zveřejnilo omluvu vyhnáním obyvatelům Brna při 55. výročí od této události. V závislosti na to pověřil brněnský magistrát skupinu pracovníků, aby přezkoumala tehdejší události. Nakonec však město odmítlo vydat omluvnou zprávu, protože by tím převzalo zodpovědnost za divoký odsun. Brno ovšem vydalo prohlášení, ve kterém lituje všechny účastníky pochodu a odsoudil samotnou akci.⁴¹ I tento akt byl ale přijat příznivě, v německých médiích byl popisován dokonce jako průlomový. Spolek ovšem nebyl spokojen s tímto závěrem a rozhodnutí města velmi kritizoval.

V roce 2001 se objevila kniha německých historiků,⁴² rozhodně tuto publikaci ale není možné vnímat jako kritickou studii, jde hlavně o sbírku svědectví účastníků pochodu. Jejich vzpomínky na brněnský odsun mohou být ze zřejmých důvodů částečně zkreslené. Kvůli nedostatku odborně zpracovaných publikací na toto téma se kniha často stává hlavním zdrojem informací o brněnském divokém odsunu, ačkoliv autoři sami uvádějí, že neměli

³⁹ HAMPL, P. *Nepřátelé až za hrob. V Pohořelicích vzniká plán na druhý odsun Němců*. In: Respekt, 6, č. 17, 1995, str. 5.

ŠULÉŘ, P. *Záhady kolem odsunu brněnských Němců*. In: Zpravodaj MSA, č. 1, 1995, str. 12–13.

⁴⁰ KOVAŘÍK, David. *Brněnský pochod smrti 1945: mýty a skutečnost*. David Kovařík. In: Konec soužití Čechů a Němců v Československu: sborník k 60. výročí ukončení II. světové války / Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005 str. 65.

⁴¹ ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. Země a kultura ve střední Evropě. ISBN 978-80-86488-70-7, str. 91.

⁴² *Němci ven!: brněnský pochod smrti 1945: dokumentace*. Přeložil Jana ŠLAJCHRTOVÁ. Praha: Dauphin, 2001. ISBN 80-7272-070-8.

přístup k českým archivním materiálům. Na rozdíl od ostatních publikací je výrazně vyšší počet zemřelých a odsunutých Němců.

O české vydání výše zmíněné knihy se zasloužilo sdružení vysídlených brněnských Němců nazývané Bruna. Tento spolek sdružuje vysídlené brněnské Němce v Německu a Rakousku, ale má svou pobočku i přímo v Brně, kde dosud žije několik set německých občanů. Organizace hraje významnou roli při propagaci této události a napomáhá tomu, aby si ji lidé připomínali.⁴³

Zvýšení zájmu o divoký odsun a jeho kontroverzní pojetí způsobilo mimo jiné i to, že se jím inspirovali různí umělci. Jak se dá očekávat, ne vždy se autoři drží pouze skutečných událostí, ale mnohdy si příběhy značně přibarvují. Je to celkem pochopitelné už jen z toho důvodu, že samotnou událost obklopuje tolik mýtů, nepřesných informací a nevědomost.⁴⁴

Na závěr kapitoly uvedu hlavní odlišnosti interpretace nynějších českých a německých badatelů, kromě několika málo výjimek se většina českých historiků přiklání k české verzi a naopak. Němečtí badatelé mají mnohdy tendenci nacházet stále více odsunutých a zemřelých lidí při divokém odsunu z Brna. Stejně tak se u nich setkáváme s „legendami o nesmírné brutalitě Čechů při provádění brněnského odsunu a příkopech plných mrtvých a zohavených německých těl“.⁴⁵ Počet vyhnáných lidí němečtí badatelé stanovují až na 30 000⁴⁶ během jedné noci, přičemž do toho počítají i muže, kteří šli do shromažďovacích táborů. O život poté podle nich přišlo během pochodu až 5200 osob.⁴⁷ Současní čeští historici nejčastěji uvádí 20 000 německých Brňanů, kteří byli odsunuti. Počet obětí se poté pohybuje kolem 1700 až 2000. Skutečností ovšem zůstává fakt, že se jednalo o nesmírnou tragédii, které je potřeba věnovat potřebnou pozornost.

⁴³ KOVAŘÍK, David. *Brněnský pochod smrti 1945: mýty a skutečnost*. David Kovařík. In: Konec soužití Čechů a Němců v Československu: sborník k 60. výročí ukončení II. světové války / Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005 str. 66–67.

⁴⁴ Divadelní inscenace v rámci projektu PERZEKUCE od dramatika Miroslava Bambuška.

Divadelní inscenace *Be free!* Divadla Feste v režii Jiřího Honzírka.

TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. 2., brož. vyd. Brno: Host, 2010. ISBN 978-80-7294-315-9.

Divadelní inscenace *Vyhnání Gerty Schnirch* v HaDivadle v režii Mariána Amslera.

⁴⁵ KOVAŘÍK, David. *Brněnský pochod smrti 1945: mýty a skutečnost*. David Kovařík. In: Konec soužití Čechů a Němců v Československu: sborník k 60. výročí ukončení II. světové války / Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005 s. 63.

⁴⁶ *Němci ven!: brněnský pochod smrti 1945: dokumentace*. Přeložil Jana ŠLAJCHRTOVÁ. Praha: Dauphin, 2001. ISBN 80-7272-070-8, str. 96.

⁴⁷ Tamtéž, str. 207.

3 Klasifikace druhů vin

V této kapitole budou představeny různé formy viny z filozofického hlediska, které je nutné pochopit pro to, aby bylo možné vinu určitým způsobem pojmut. Nejdříve tedy první podkapitola ukáže základní dělení typů vin podle uznávaných filozofů, kteří se tímto tématem zabývali již dříve. V druhé podkapitole objasním pojem kolektivní vina, který je pro moji bakalářskou práci klíčový. Třetí podkapitola vznikla na základě zmínek několika autorů o vině ostatních národů. Ukazuje vinu celé Evropy v souvislosti s druhou světovou válkou.

3.1 Obecné vymezení typů viny

Na první pohled se může zdát jednoduché definovat vinu. Když se někdo proviní porušením daných pravidel, stane se vinný. Toto je ale samozřejmě velmi zlehčené tvrzení. Na vinu je možné pohlížet z mnoha úhlů pohledu, rozlišuje se proto i několik jejích druhů, z nichž každá má svá vlastní specifika. Hodně autorů se snažilo hledat odpovědi na nejpalčivější otázky ohledně provinění. V této části práce budou rozebírány především stanoviska německého filozofa Karla Jasperse, který se tímto námětem zabýval ihned po skončení druhé světové války. Uznávaný polský sociolog Zygmunt Bauman se věnoval především analýze modernity a holocaustu, ale jeho stanoviska poskytnou vhodnou konfrontaci k typům viny. Stejně tak i názory švýcarského lékaře a filozofa Carla Gustava Junga. Pro úplnost pohledů bude zmíněné i odlišné vidění kolektivní viny českého pedagoga a filozofa Milana Valacha.

Jaspers ve své knize *Otázka viny*⁴⁸ rozlišuje čtyři druhy viny. Předem upozorňuje, že se jedná o abstraktní dělení, aby nedocházelo k zaměňování konkrétních vin, přestože jednotlivé druhy vin spolu poté mohou určitým způsobem souviset. Jako první uvádí kriminální vinu, kde se zločiny dají objektivně vymezit, protože jednoznačně porušují zákony dané státem a hodnotí je soud. Za takový zločin nikdy nemůžeme vinit kolektiv, ačkoliv jedinec může být nějakého součástí. Dalším typem je politická vina, která souvisí především s konáním státníků. V důsledku příslušnosti k určitému státu neseme tudíž vinu i my, protože jsme podřízeni moci státu a jakožto občani odpovídáme společně za naši vládu. Politická vina tedy přináší dvojí provinění, jednak státníků, ale i samotných občanů.

⁴⁸ JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*. Přeložil Jiří NAVRÁTIL. Praha: Academia, 2009. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1455-9.

Úspěšnější stát poté rozhoduje o vině druhého státu, jak se mu zlíbí, pokud na to má dostatečnou moc.⁴⁹

V návaznosti na tenhle typ viny se nabízí výrok Baumana: „Neexistuje žádná morálně-etická hranice, již by stát nemohl překročit, pokud by si to přál, protože neexistuje žádná morálně-etická moc vyšší než stát.“⁵⁰ Poukazuje tak na téměř neomezenou moc státu, který může ve jménu svého dobra konat skoro cokoli. Jednotlivec nemá moc možností, jak se vymanit z područí státu. Buď se podřídí vedoucím představitelům moci, nebo bude nést následky za své činy proti státu. V obou dvou případech ale bude vinný, i když jiným druhem viny.

Za morální vinu je člověk odpovědný jako jedinec, lhotejně zda se jedná o politické či vojenské činy. „Nikdy prostě neplatí „rozkaz je rozkaz“.“⁵¹ Zločin zůstává podřízen morálním kritériím, přestože zde mohou být různé polehčující okolnosti jako například vydírání nebo útlak. Člověk je vždy morálně zodpovědný za své činy, politické i vojenské. Ukazuje se zde tedy provázanost jednotlivých vin. S těmito činy se musíme vyrovnávat sami se svým svědomím, popřípadě s blízkou osobou. Nikdo kromě odpovědného jedince ovšem nemá právo soudit jeho činy, jestliže to není rovnocenná osoba soudící druhého jako sama sebe. Pokud nejsme v sounáležitosti s danou osobou, vidíme jen objektivně pozorovatelné činy, nikoliv vnitřní motivaci jedince. V souladu s těmito pravidly je možné morálně soudit pouze individuálně, ne celý kolektiv.

Čtvrtý typ podle Jaspersa je metafyzická vina, která je založena na solidaritě mezi lidmi. Všichni jsme spoluzodpovědní za nespravedlnosti na světě, zvláště když se dějí s naším vědomím, protože jen přihlížíme a nesnažíme se jim nijak zabránit. Naši vinu nelze nijak postihnout, protože se ani netýká našich individuálních činů. Musíme si jen vybrat, zda budeme bez vyhlídky na úspěch riskovat svůj život, nebo zůstaneme naživu, protože víme, že bychom stejně neuspěli. Hodnotit naše činy poté může jedině Bůh.⁵² Autor pravděpodobně tímto druhem vysvětluje události holocaustu.

⁴⁹ JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*. Přeložil Jiří NAVRÁTIL. Praha: Academia, 2009. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1455-9, str. 8.

⁵⁰ BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. 2. vyd. Přeložil Jana OGROCKÁ. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-028-5, str. 137.

⁵¹ JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*. Přeložil Jiří NAVRÁTIL. Praha: Academia, 2009. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1455-9, str. 25–26.

⁵² Tamtéž, str. 26–27.

Opět se nabízí pohled Baumana, který svým způsobem ukazuje, jak se během války posunula metafyzická vina. „Nelidský svět, který vytvořila vražedná tyranie, odlidštil své oběti i ty, kdo pasivně přihlíželi pronásledování, protože je přinutil používat logiku sebezáchovy jako omluvu morální necitelnosti a nečinnosti.“⁵³ I tak je možné vysvětlit odsun Němců z Brna, který Češi vykonali. Dlouhodobé týrání vyústilo v to, že lidé začali být svým způsobem imunní vůči citům druhých a mysleli jen na vlastní přežití. Morální hodnoty se zhroutily pod tlakem násilí. Bauman píše, že je pochopitelné, když někdo takový tlak nevydržel, a nemůžeme ho proto obviňovat. Pokud se člověk sám neodsuzuje za takovou slabost, nemůžeme ho ale ani omlouvat.

Podobný pohled jako Bauman má i švýcarský lékař a psycholog Jung. Odkazuje ve svém článku *Po katastrofě* na Platóna. Souhlasí s ním v tom, že jestliže člověk dlouho přihlíží zlu, vytváří se postupně i zlo uvnitř jeho duše.⁵⁴ Dále Jung nabízí psychologický pohled na termín viny. Podle něj se nemůže v žádném případě zaměňovat s právně-morální konstrukcí. Popisuje spíše „iracionální existenci subjektivního pocitu viny (nebo vědomí viny) nebo existenci objektivně přičítané viny“.⁵⁵ Rozumem tedy není možné vysvětlit, proč se sami cítíme vinní nebo na nás je vina, která je opodstatněná podle skutečnosti. Jako příklad iracionální existence objektivně přičítané viny Jung uvádí člověka, který je zahanben zločinem jiného rodinného příslušníka. Tento člověk samozřejmě nemůže být nijak trestně postižen, ale cítí stud, protože jeho jméno se dostává do řeči lidí.

3.2 Vymezení kolektivní viny

K lepšímu pochopení tématu se tato podkapitola pokusí definovat základní pojem – kolektivní vina. Už během druhé světové války se na Němce uplatňovalo kolektivní obvinění, ale nejvíce se projevilo právě při odsunu téměř veškerého německého obyvatelstva z českého území, lhostejno kdo je skutečně vinný a kdo ne. Může působit příliš všeobecně, protože jeho hrubé rysy neurčují konkrétní viníky. Tím pádem to vypadá, jako by si tím viníci částečně ulehčili svou vinu. Je snadné obvinít jeden národ za úplně všechno, co se stalo. Ve skutečnosti to je ale mnohem složitější záležitost, na kterou se každý dívá poněkud odlišně.

⁵³ BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. 2. vyd. Přeložil Jana OGROCKÁ. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-028-5, str. 278.

⁵⁴ JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. Přeložil Karel PLOCEK. Brno: Atlantis, c1994. ISBN 80-7108-087-X, str. 158.

⁵⁵ Tamtéž, str. 156.

Slovník spisovného jazyka českého definuje kolektiv takto: „skupina lidí spjatých společným zájmem, cílem, zejm. prací na společném díle; společenství, pracovní skupina.“⁵⁶ Dále uvádí existující druhy kolektivů, například lidský, národní, sociální, výrobní, pracovní, divadelní, umělecký, autorský, redakční a žákovský. Národ tedy může být brán za kolektiv. Otázkou zůstává, zda může být na národ uplatněna kolektivní vina?

Jaspers tvrdí: „Má bezpochyby smysl volat k odpovědnosti všechny příslušníky určitého státu za následky, které vznikají z jednání tohoto státu. Jde tu o záležitost kolektivu. Tato odpovědnost však má své meze, neznamená obviňovat morálně a metafyzicky jednotlivce.“⁵⁷ Připouští, že je možné mluvit o kolektivní vině, ale pouze v souvislosti s politickou vinou. Jiný druh viny podle něj nemůže být kolektivní. Zároveň ale dodává, že jistý morální rozměr s sebou nese i politická vina. Ta spočívá především v činech státních příslušníků. Nicméně nemá smysl morálně obviňovat určitý národ jako celek. Upozorňuje na to, že kdokoliv chce, tak se může odpoutat určitým způsobem od závislosti ke státu, národu či jiné skupině. Pod skutečným pojmem kolektiv je podle autora tedy možné si představit jenom sounáležitost lidí před Bohem. Za spáchaný zločin však může být potrestán pouze jedinec, přestože mohl mít komplice.

Tím Jaspers vyřazuje z uvažování o kolektivní vině metafyzickou, kriminální i morální vinu. V tomto je možné s ním polemizovat. Pokud je ale metafyzická vina o sounáležitosti všech lidí, proč není tedy záležitostí kolektivu? Proces viny se v případě metafyzické viny, podobně jako u morální viny, odehrává uvnitř nás samých. Nemůžeme být nijak postihnutelní, natož souzení, za naši odpovědnost za všechny lidi na světě, kterým se dějí křivdy.

Podstatou kolektivní viny je podle Junga to, „že je předsudkem a nespravedlivým odsouzením šmahem“.⁵⁸ Ať už se to někomu sebevíc nelíbí, na tom je kolektivní vina založena především. Nikdo se neptá, kdo je spravedlivě obviněn a kdo nespravedlivě. Odsuzuje celý národ nehladě na další okolnosti. Jung sice upozorňuje na zaujatost kolektivní viny, ale později píše, že každý Němec by měl brát svou vinu na vědomí a neodmítat ji před

⁵⁶ *Kolektiv*. Slovník spisovného jazyka českého [online]. Ústav pro jazyk český, 2011 [cit. 2018-02-10].

Dostupné z:

<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kolektiv&sti=EMPTY&where=hesla&hsubst=no>

⁵⁷ JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*. Přeložil Jiří NAVRÁTIL. Praha: Academia, 2009. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1455-9, str. 37.

⁵⁸ JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. Přeložil Karel PLOCEK. Brno: Atlantis, 1994. ISBN 80-7108-087-X, str. 158.

ostatními Evropany. Protože Evropa nemůže jen tak zapomenout na činy spáchané Německem. Teprve poté může být nezaopatřeno souzen, prokáže-li, že je toho hoden.

Valach zase vidí kolektivní vinu v jiném světle, podle něj kolektivní vina skutečně existuje. Odsun Němců chápe jako „kolektivní trest za kolektivní politickou a morální vinu“.⁵⁹ Odkazuje tím na již zmíněné pojetí viny podle Jasperse. Němci dovolili Hitlerovi přístup k moci a jsou tak politicky odpovědní, bez většinového souhlasu občanů by totiž nezískal potřebnou moc. Na rozdíl od Jasperse tedy chápe i morální vinu kolektivně. Německý národ selhal v rozpoznávání dobra a zla a umožnil tak neetické chování.

Následná interpretace kolektivní viny v díle se bude držet pojetí vin podle Jasperse. Bezprostředně po válce a odsunu se pokusil tyto skutečnosti objektivně reflektovat, přestože je německého původu. Jeho dělení vin v souvislosti s proviněním Němců se stalo základním pilířem literatury na toto téma. Další filozofové a historici píšící o kolektivní vině se vymezují vůči jeho názorům nebo na ně navazují, proto i tato práce pojme jeho dílo jako hlavní zdroj interpretačního hlediska. Většině našťvaným Čechům tehdy nezáleželo na tom, jestli trestají adekvátní viníky, katalyzátorem jejich hněvu byly prosté nejnižší pudy, touha všemožně se vymanit z područí nacismu.

3.3 Vina druhých

Práce by se z důvodu doplnění pohledů měla zmínit i o české kolektivní vině. Byli by vinni všichni Češi například tím, že nechtěli na svém území žádné Němce, přestože tu byl jejich domov? Není možné přece všechny Čechy odsoudit za to, že někteří z nich hnali v odsunu Němce v nelidských podmínkách za hranice. Určitě bychom nechtěli, aby nás za to nadosmrti jako celek někdo odsuzoval. I my přeci občas musíme cítit vinu za něco, co se přihodilo v našem státě. Jakmile ihned odrážíme výčitky druhých, ukazuje to nepochopení našeho vlastního provinění.⁶⁰ Nelze používat dvojí metr a omlouvat vinu jednoho národa, přestože to k tomu automaticky svádí, když se jedná o národ, kterého jsme součástí.

Valach vystupuje celkem ostře proti lynčování českého národa v souvislosti s kolektivní vinou Čechů, na kterou upozorňují někteří političtí příslušníci různých států, ale i několik významných českých osobností. Kolektivní vina se podle něj uplatňuje jen v souvislosti s Čechy, zatímco ve vztahu k odsunutým sudetským Němcům je často odsouzeníhodná. Vidí tuto problematiku i z pohledu majetkového odškodnění, které by Němci podle něj žádali.

⁵⁹ VALACH, Milan. *Češi v neklidné době*. Brno: L. Marek, 2006. ISBN 80-86263-75-4, str. 31.

⁶⁰ JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*. Přeložil Jiří NAVRÁTIL. Praha: Academia, 2009. Europa (Academia), str. 101.

Kolektivní viny celé Evropy si všímá více autorů, proto nelze tuto vinu opomenout. Odpovědní za historické události během druhé světové války a po ní jsou všechny státy Evropy. „Jakmile my, takzvaní nevinní Evropané, vyjdeme za hranice kontinentu, pocítíme přes své čisté svědomí něco z kolektivní viny, kterou je Evropa obtížena.“⁶¹ Tuto skutečnost si uvědomoval i Jung, když se k tomuto tématu po letech vrátil v jednom ze svých článků. My Evropané máme tendenci obviňovat pouze Německo. Ale Německo je pouze místo, kde vyústila krize evropské duchovní proměny. Je potřeba odlišovat individuální vinu od té kolektivní. Rozumný člověk nikdy nebude odsuzovat jednoho člověka na základě toho, co spáchal kolektiv. Ale pokud chce Němec vycházet s evropskými státy, měl by si uvědomit, že je viník a nebude to popírat. Nemůže očekávat, že se Evropa povznese nad tím, co Německo provádělo. Teprve potom se může prokázat jako slušný člověk a bude zproštěn kolektivní viny.⁶²

Jaspers odkazuje i na pasivitu okolních států. V létě 1933 Vatikán v čele s papežem potvrdil hitlerovský režim stvrzením konkordátu. Postupně režim Hitlera uznaly i ostatní státy a dokonce k němu vzhlížely. Anglie uzavřela námořní pakt s Hitlerem roku 1935 hlavně proto, aby udržela mír. V roce 1936 proudil celý svět na olympiádu v Berlíně, ale o místní situaci se nikdo příliš nezajímal. Sám Jaspers to cítil jako lhostejnost světa k německému národu, nechání je napospas rozrůstajícímu se zlu. Později toho roku Hitler obsadil Porýní a Francie nijak zvlášť nezareagovala. Rusko uzavřelo pakt s Hitlerem v roce 1939, což byl impuls, který mu umožnil začít válku. Ve chvíli, kdy začala, stály najednou všechny neutrální státy stranou a národy nedržely pospolu. Stejně tak, jak ostatní vyčítají Němcům, že nečinně přihlíželi vládě teroru, mohou Němci vyčítat ostatním, že aniž by na ně byl vyvíjen větší nátlak, nepokusili se nějak zasáhnout. Jednoduše měli okolní státy pocit, že když se to neděje v jejich státě, nemají právo do toho zasahovat.⁶³

⁶¹ JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. Přeložil Karel PLOCEK. Brno: Atlantis, 1994. ISBN 80-7108-087-X, str. 157.

⁶² Tamtéž, str. 157–158.

⁶³ JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*. Přeložil Jiří NAVRÁTIL. Praha: Academia, 2009. Europa (Academia), str. 105–107.

4 Dílo Vyhnaní Gerty Schnirch

V této kapitole se budu věnovat dílu kurátorky a spisovatelky Kateřiny Tučkové – *Vyhnaní Gerty Schnirch*. Kniha roku 2010 získala cenu Magnesia Litera a byla nominována na Cenu Jiřího Ortena a Cenu Josefa Škvoreckého. Od svého vydání se dočkala i italského a maďarského vydání.⁶⁴ Kniha je rozčleněna na pět hlavních částí a zabývá se poválečným divokým odsunem brněnských Němců, jeho příčinami, samotným průběhem a důsledky, které přinesl odsun nejenom lidem přímo postihnutým touto událostí. Začínající spisovatelku k tomuto námětu přivedlo především to, že se přestěhovala do „čtvrť, které by se slušný Brňan obloukem vyhnul“⁶⁵, řeč je tu o tak zvaném „brněnském Bronxu“. Jedná se o čtvrt mezi ulicemi Cejl a Bratislavská, na které je vidět určitá neochota města zkulturovat architektonicky i jinak toto území, nejspíše právě kvůli tomu, že zde před válkou žili Židé a během ní zase převážně brněnští Němci. V současné době je považována za oblast s vysokou kriminalitou a chudobou, kde bydlí především lidé romského původu. A právě do této čtvrti zasadila Tučková život hlavní hrdinky v první části své knihy.

Práce bere ohled na to, že se jedná o umělecké dílo, které se může někdy více či méně odklánět od historických skutečností, přestože je Tučková pečlivě studovala. Obcházela proto řadu pamětníků, četla tehdejší korespondence odsunutých, dobový tisk a dostupné starší i novější odborné publikace a diskutovala s mnohými historiky, především s historikem Davidem Kovaříkem pracujícím pro AV ČR. Sama autorka knihu označuje za historický román, kde se fakta drží historické reality. Ovšem hlavní hrdinka je smyšlená, prožívá řadu skutečných osudů, které autorka zachytila od pamětníků, ale zároveň i mnohé příhody, které se nestaly. Knihu napsala z fascinace nad tím, jaké osudy potkaly německé ženy žijící v místech, kam se sama přestěhovala, a jak důsledky odsunu doléhají i na přítomnost, ve které žije. Pociťovala křivdu, která se jim stala ve světě, kde žádná z nich neměla příliš moc na výběr.⁶⁶ Příběhem Gerty Schnirch zhmotnila konkrétně dané téma, které se snažila ne příliš zaujatě ukázat ve všech jeho podobách, ať už jsou jakékoliv.

⁶⁴ *Vyhnaní Gerty Schnirch*. Kateřina Tučková [online]. Brno: Host [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/Vyhnaní-Gerty-Schnirch.html>

⁶⁵ POLLACK Martin, TUČKOVÁ Kateřina, KRATOCHVÍL Jiří, FILIP Ota. *Brněnský pochod smrti*. 2012. ISBN 978-80-7443-044-2 (sborník o vyhnání brněnských Němců), str. 32.

⁶⁶ Autorka o knize. Kateřina Tučková [online]. Brno: Host [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/autorka-o-knize.html>

Proto je tento počín brán jako důležitý přínos do debaty o kolektivní vině a brněnském odsunu, který dodnes nemá jasné kontury.

První podkapitola se bude snažit odhalit kolektivní vinu v díle a míru viny jednotlivých hrdinů. Do války relativně klidné česko-německé vztahy v Brně nenávratně zničila samotná druhá světová válka, což mělo určitý vliv na vzájemné vztahy lidí. Na konkrétních promluvách hrdinů bude vykresleno, jak je pohlíženo na všechny Němce po válce a jak se s tím srovnávala Gerta a její okolí. Součástí knihy je i dlouhé období vyrovnávání se Gerty s jejím neuspokojeným životem a další naplněné hrozby ve změnách politického systému, které souvisí zase se změnou pohledu na Němce a odsun. Na závěr kapitoly uvedu, jak svou knihou autorka přispěla do širší diskuze o kolektivní vině, nejenom v odborných kruzích. Dala tak jednoznačně další podnět k diskurzu o tomto tématu, který se v našem prostředí neustále rozvíjí.

4.1 Pojetí kolektivní viny v díle

Nejdříve se pokusím vymezit provinění hlavní hrdinky a její rodiny před divokým odsunem, současně bude čtenáři přiblížen její postupný vývoj a změna názorů. To využiji ke zhodnocení toho, zda a jak se Gerta a členové její rodiny provinili.

Gerta Schnirch se narodila do česko-německé rodiny, kde matkou byla Češka Barbora Schnirch, rozená Ručková, a otec měl původ německý – Friedrich Schnirch. Jako malá Gerta odjakživa více tíhla ke své matce, tudíž i k češství, zatímco z jejího staršího bratra se po vzoru otce stával nacista obdivující Hitlera a říši. Oba dva se tedy vnitřně i navenek hrdě hlásili k tehdejšímu režimu, který se rozpínal po celé Evropě.

Začátek války způsobil změnu společenské situace v Brně, i proměnu poměrů u Schnirchů v rodině. Otec jim zakazoval mluvit česky a začal matku čím dál tím více utlačovat za to, že je Češka. Již před válkou a částečně během ní dostávali větší přiděly potravinových lístků než ostatní, kvůli otci začala Gerta navštěvovat německou obchodní akademii a po škole chodila do Svazu německých dívek. Nepřišlo jí na tom zpočátku nic zvláštního, přicházely tam po škole všechny dívky, mohly si tam dělat, co samy chtěly a na zpívání německých písní a občasném pochodu v uniformách jí nepřišlo nic špatného. Měla snad Gerta možnost chovat se jinak, pokud chtěla jako poslušné dítě poslouchat své rodiče? Necítila se ovšem moc dobře v kolektivu ostatních dívek, nejvíce se potají bavila s židovskou kamarádkou Janinkou. První náznak kolektivního obvinění se objevuje právě ve spojitosti s Janinkou, její rodiče totiž nechtějí, aby se bavila s Gertou, protože je německého původu. Přestože v té době je Gerta v podstatě dítě, tudíž lze pochybovat o míře

jejího provinění. I jejich původně nevinný kamarádský vztah je dotčen předsudky vůči všem Němcům.

Od smrti své matky Gerta tíhne k Čechům ještě více, přestává navštěvovat i svaz dívek a začíná si uvědomovat současnou situaci. Nelíbilo se jí, že otec a bratr „přerozdělovali byty ještě nevysídlených rodin a handlovali s jejich majetkem“⁶⁷, na tomto příkladu je vidět další způsob provinění otce a syna. Gertu ani příliš nemrzelo, když jejího dvacetiletého bratra povolali do války, ve které jí bylo lhostejné, kdo vyhraje. Otce odchod syna do války však velice zasáhl, i když se tvářil, jak je na něj pyšný. Od té doby se změnilo i jeho chování, začal více pít a vybíjel si na Gertě své násilnické sklony, stejně jako předtím na matce.

I přes Gerty otupělost ale byla nucena vybírat se studem peníze pro německou armádu v době krize a částečně se cítila jako spolupachatel, avšak i to jí bylo jedno, prostě chtěla konec války. Začala pocíťovat úbytek potravinových lístků a poslední zbytky zoufalé víry nacistických příznivců. Po násilné smrti strýce Janinky, který byl komunista, si ale přála, „aby Němci, kteří přinášejí tolik neštěstí, už konečně co nejrychleji prohráli“.⁶⁸ Konečně se tedy rozhodla, na jakou stranu se přikloní, přestože se ale odklonila ještě během války od Němců, nic pozitivního jí to stejně nepřineslo a všichni ji budou s Němci spojovat téměř po celý její život. Následovaly četné nálety před osvobozením Brna, které demolovaly nejenom budovy, ale i psychiku stoupenců nacismu, stejně jako ostatních nezaujatých obyvatelů. Po jednom takovém bombardování 26. dubna 1945 její otec nenávratně zmizí, podle některých byl odveden jako mnoho dalších mužů na Kounicovy koleje, a Sovětská armáda osvobodí Brno.

V další části knihy se již hojně vyskytuje uplatnění kolektivní viny, které vyvrcholí právě v podobě odsunu, ale vyskytuje se v knize i později. Pro brněnské Němce znamená osvobození razantní změnu jejich postavení ve společnosti, práceschopní muži jsou odváděni do různých internačních táborů a ženy jsou nucené chodit na odklízecí práce. Gerta je v této době velice vysílena, ale i tak dochází po večerech k domovníkovi ve snaze se mu zavděčit, aby ochránila sebe i svou dceru. 12. 5. 1945 Gerta porušuje pod trestem smrti vyhlášku o dočasném odsunutí Němců za město v době příjezdu prezidenta Beneše kvůli bezpečnosti a poslouchá jeho projev. Beneš pronesl zanícený projev o chování Němců před válkou a během ní, kde říká, že „minimálně osmdesát procent německého lidu v Československu“⁶⁹

⁶⁷ TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch*. 2., brož. vyd. Brno: Host, 2010. ISBN 978-80-7294-315-9, str. 41.

⁶⁸ Tamtéž, str. 50.

⁶⁹ Tamtéž, str. 77.

bylo v řadách nacistické strany. Beneš jako jeden z prvních lidí po válce veřejně odsuzuje německý národ jako celek: „Tento národ přestal být v této válce už vůbec lidským, přestal být lidsky snesitelným. A jeví se nám už jen jako lidská nestvůra. Tento národ za to musí stihnout veliký a přísný trest!“⁷⁰ Volání po politické odpovědnosti příslušníků určitého státu má podle Jasperse smysl, ale není možné poté obviňovat jednotlivce morálně a metafyzicky, natož je za provinění kolektivu fyzicky trestat. Co když se ale někteří Němci žijící celý svůj život na československém území necítili jako němečtí občané?

Stejně tak to má Gerta, která zpočátku rozumí našťvanému davu a považuje se za jednu z nich, touží po odplatě za své i matčino ponížení. Po hlasitých výhrůžkách rozběsněného davu ovšem začíná zjišťovat, že většina Čechů nehodlá odlišovat mezi skutečně proviněnými Němci a těmi, kteří nikdy nesympatizovali s nacismem nebo jím přímo opovrhovali. Gerta se necítila nikdy skutečně vinná, tak „proč by odsud odcházela, když patřila mezi ty druhé, když měla svědomí čisté“?⁷¹ Jen se narodila do rodiny, ve které neměla jako dítě příliš jiných možností, než poslouchat své rodiče, především tedy otce. Až příliš pozdě si uvědomila, jak naivní byla, když si myslela, že to někoho bude zajímat. Nakonec byla přiřazena do odsunu německého obyvatelstva z Brna stejně jako ostatní, někteří z odsunutých nesli určitou míru provinění, jiní ne. Nikdo se jich nezastal i přesto, že mnohdy lidé v pochodu byli jejich dlouholetí sousedé a známí.

Tuto událost divokého odsunu je možné pojmut jako největší příklad toho, kdy byla na všechny Němce uplatněna kolektivní vina. V tomto případě Československo jako vítězný stát rozhodl o politické vině druhého státu – Německa, nehledě na provinění konkrétních osob. V pochodu s Gertou byli například „udavačka Braunová“ s dcerou, staří manželé Liebscherovi, kteří sotva šli, Freibergová, která měla kdysi krámek s látkami a nahlásila židovku Aničku Goldovou, ale šli i takoví, kteří se „celou válku stranili veřejného dění, a ani po válce by je vývoj událostí nezajímal“.⁷² Jestliže je ale možné volat po politické odpovědnosti národa, provinili se neangažovaní lidé tím, že se dostatečně neprojevovali? Nejspíše se není čemu divit, že někdo to tak může vidět, jenomže takhle prostě to není. V tak zmatené době, kdy často čeští Němci dlouhodobě žili na československém území, se kolikrát nepovažovali za příslušníky ani jednoho státu, jak už bylo zmíněno výše. Alespoň je to jedno z možných vysvětlení jejich neaktivity. Mohli se ale výrazněji vymezit vůči nacistické

⁷⁰ Tamtéž, str. 80.

⁷¹ Tamtéž, str. 81.

⁷² Tamtéž, str. 92.

filozofii, pokud s ní nesouhlasili. Tím, že mlčeli a neudělali nic pro změnu režimu nebo záchranu lidí odváděných do koncentračních táborů, se vlastně provinili metafyzickou vinou. Nicméně tuto vinu nelze nijak postihnout, stejně jako vinu morální, protože se odehrává pouze uvnitř nás samých a soudit nás může poté pouze Bůh nebo my sami, nikoliv naše okolí.

Po uvedení Gertiny životní situace na začátku kapitoly před a v době německé okupace bude teď snazší zjistit, jakou vinu tedy nese samotná Gerta. Po obsazení ČSR se všichni čeští Němci stali, kvůli Výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, občany Německa. Oficiálně tedy patřila k německému národu, důkazem mohou být přidělené potravinové lístky s označením D jako Deutsch, tedy Němec, díky nimž se jim dostávalo více jídla. Vnitřně se ale Gerta odpoutala od závislosti k německému národu a hlásila se k Čechům, přesto ale byla později souzena za politickou vinu Němců. Měla ovšem Gerta jako dítě nějakou reálnou šanci ovlivnit politiku? Třebaže sama nikdy neodkazuje na svůj nízký věk v té době, aby tak unikla vině, protože viděla i dost proviněných dívek ve svém věku.⁷³ Ještě ke všemu se nepovažovala za Němku, tudíž nepocítovala politickou odpovědnost. Tento vnitřní a vnější rozpor je značnou komplikací pro hodnocení její politické viny. Přiklánět se ke svému německému Gerta začala až v době socialismu, protože jako Češku ji nikdy společnost plně nepřijala, začala tedy Čechy sama opovrhovat. Co by se jí dalo vytknout v době protektorátu, byla její přítomnost ve Svazu německých dívek a vybírání peněz pro německou armádu, čímž vlastně podporovala svým způsobem režim. K tomu ji ovšem přinutil její otec, podle Jasperse nese i tak morální vinu, přestože jsou zde polehčující okolnosti. Jak již ale bylo zmíněno, morálně nemůžeme soudit kolektiv, ale pouze jednotlivce. S morálním pochybením se nicméně musíme vyrovnávat sami, protože ostatní vidí jen objektivně pozorovatelné činy, ale ne naši vnitřní motivaci. Stejně tak v tomto případě možnou metafyzickou vinu není možné nijak postihnout. Navíc metafyzickou vinou by bylo možné obvinít i většinu českého národa.

Na rozdíl od Gerty její otec i bratr nesou jednoznačnou politickou vinu, protože se už od začátku hlásili k nacistickému režimu a napomáhali mu. Otec chodil na veřejná shromáždění na podporu nacismu, nadšeně poslouchal Hitlerovy projevy v rádiu a společně se synem obchodovali s majetkem ještě nevysídlených Židů. Gertin bratr Friedrich dokonce odešel bojovat za nacistické Německo, když ho povolali. Avšak kdyby Spojenci nevyhráli válku, politická vina by se obrátila a jejich činy by byly souzeny jinak. Otce stihl trest za jeho

⁷³ Tamtéž, str. 131–132.

konání, nejenom to politické, a byl pravděpodobně odveden na práci do jednoho z vězení v Brně. Friedrich sice stihl uniknout vlně nenávisti, ale nečisté svědomí ho provázelo po celý život, ačkoliv ve správnost nacismu věřil až do smrti. Takových lidí jako oni bylo v Československu hodně a není pochyb o jejich politické vině, nemluvě o té morální a metafyzické. Podle Jasperse je možné hledat odpovědnost za politickou vinu u kolektivu, ale neznamená to obviňovat jednotlivce morálně a metafyzicky.

Odsouzení člověka na základě kolektivní viny v souvislosti s Němci se v knize objevuje nesčetněkrát, pro lepší představu uvedu názorné situace. Ukázkou tohoto jevu může být zraněný muž v poli žádající o pomoc, kterého najde Gerta s Johannou. Ze strachu o sebe a své děti německého muže nahlásí a ruští vojáci ho okamžitě zabijí, aniž by přesně věděli, o koho se jedná, ačkoliv se později ukáže, že to byl pravděpodobně kolaborant.⁷⁴ Stejně jako chtěla jedna česká rodina, Jechovi, v Perné zabít Gertu, protože měla na starost evidenci majetku a nové přerozdělování a nelíbilo se jim, že to provádí Němka. Gertě a její dceři Barboře nakonec zachránil život gruzínský doktor, který se tam objevil.⁷⁵ Pro další příklad zůstanu u Gerty, které nový správní komisař v Perné, Hanák, jednoznačně přisoudil vinu na základě její národnosti, stejně jako všem dalším Němcům. Gerta se brání, že nic neudělala a on odpovídá: „Každý Němec udělal, každý je vinný, ženská, slyšíte? To Němci si odsouhlasili obsazení Československa, všichni. Neznám jediného, co by to nechtěl.“⁷⁶

Existuje v knize i jeden případ člověka, který si zpětně uvědomuje svou vinu, třebaže nesouhlasí se způsobem poválečného vyrovnání, a vztahuje na sebe kolektivní vinu dobrovolně. „Co jste si myslely? Vždyť jsme prohráli válku, byli jsme hitlerovci, jeden vedle druhého. Němec, tak Hitlerův. (...) A co je nejhorší, slízlí to i takoví, co se celou dobu války styděli, že byli Němci, a kde mohli, tak škodili.“⁷⁷

Specifickým případem Němce, který si nejdříve nepřipouští sílu kolektivní viny, je po válce první správní komisař v Perné, pan Schmidt. Původem je sice Němec, ale v Perné je starousedlík, který byl v odboji a spolupracuje s ruskými vojáky, je si tedy zpočátku svým postavením celkem jistý. Tvzením „Noví Češi vyplaví staré Němce. S vinou i bez viny.“⁷⁸ si vlastně sám podepíše ortel, protože to bude přesně i jeho osud. Avšak zpočátku jakmile Gerta zmíní jeho německý původ a možnost jeho zavrnutí kvůli tomu, ostře se ohradí

⁷⁴ Tamtéž, str. 128–130.

⁷⁵ Tamtéž, str. 162.

⁷⁶ Tamtéž, str. 171.

⁷⁷ Tamtéž, str. 368.

⁷⁸ Tamtéž, str. 136.

a nevěří, že by se to mohlo stát. Ale posléze se sám přesvědčí o tom, že ve vyhrocené etnické situaci opravdu ztrácí autoritu a je jen otázkou času, než ho někdo obviní. Z tohoto důvodu se nakonec sám rozhodne opustit obec ve snaze zachránit si svůj život, přestože se proti Čechům ničím v době války neprovinil.

Kvůli spravedlnosti hodnocení a celistvosti náhledu, odkážu v knize i na pozitivní výjimky toho, kdy Češi nedali pouze na kolektivní obvinění, a projevílo se i normální lidské chování. Když přicházel pochod do Pohořelic, místní lidé tam nabízeli vyčerpaným osobám pochodu hrnky s vodou. Obyvatelé se shromáždili na návsi a zvědavě se soucitem přihlíželi průvodu Němců.⁷⁹ Podobný odklon od tehdejšího standardu se vícekrát projevil i v obci Perná. Například ve chvíli, kdy jeden z Jechů, z nově příchozí rodiny, zastřelí nejlepšího vinaře v obci pana Führedera, Němce žijícího v Perné celý život. Obyvatelé se ho zastávají a obdivují jeho um, proto požadují trest. Stejně tak si váží druhého německého vinaře Krumpschmieda, který také hospodaří odjakživa na zdejších vinicích.⁸⁰ Celkem vlídného zacházení se v Perné dostalo i odsunutým ženám pracujícím u sedláka Huberta Šenka. Nejdříve si je chtěl ponechat hlavně pro jejich pracovitost a oddanost, ale za čas si jich začal na základě těchto vlastností vážit i jinak.⁸¹ Oblíbila si je i starousedlá Rakušanka paní Zipfelová, ta v nich už od začátku viděla v podstatě nevinné ženy v beznadějně životní situaci, proto se k nim v rámci možností chovala vždy jako k plnohodnotným lidem a zastávala se jich.

Nejednou se v knize objevuje v různých formách motiv označení člověka, který je podstatný, protože na jeho základě následně lidé ihned kolektivně někoho ohodnotí, aniž by k tomu měli opodstatnění. Motiv označení se již vyskytl v této podkapitole dříve, představují ho potravinové lísky s výrazným upozorněním na národnost lidí. Nápadným znakem je také jméno každého z odsunutých, proto se později německy znějící jména a příjmení počešťovala, aby takoví lidé lépe zapadli do společnosti a nebyl tak na první pohled zřetelný jejich původ.⁸² Ostatně i mnozí Češi si během války změnili jméno tak, aby znělo německy. Naopak po válce si často ti mazanější z nich opět převzali svou původní českou variantu.⁸³ Dalším ukazatelem je velké vytištěné N na bílé pásce kolem paže, které Gertu a mnohé jiné na dlouhý čas označilo před zraky českých obyvatel. Jedná se o modifikaci pásků

⁷⁹ Tamtéž, str. 105–106.

⁸⁰ Tamtéž, str. 174–178.

⁸¹ Tamtéž, str. 138–140.

⁸² Tamtéž, str. 144–146.

⁸³ Tamtéž, str. 83.

s Davidovou hvězdou označujících Židy během druhé světové války. Přestože pásku čeští Němci později už nenosili, cítili se mnohdy vnitřně „ocejchovaní“ na českém území i zahraničí po zbytek svého života.

Důsledkem ohodnocování Němců podle principu kolektivní viny, a následného dlouhodobě špatného chování k nim v životě, může být pocit jejich poníženosti. S tím souvisí to, že odsunuté ženy v Perné, jejichž osudům se kniha věnuje především, postupně částečně ztratily svou hrdost a považovaly se za podřízené osoby, protože s nimi tak zacházeli ostatní během pochodu a ve vesnici. U Gerty začal pokořující boj už v době, kdy zůstala v bytě sama s otcem a ten ji všemožně týral. Potom dobrovolně docházela za domovníkem ve snaze zachránit jakýmkoliv způsobem sebe a Barboru, což se však nepodaří. Absolvuje proto násilný pochod z Brna, kde ji někdo neznámý uhodí a později znásilní ruský voják, skončí „ubytovaná“ v nelidských hygienických podmínkách v pohořelickém táboře. Jen díky své vůli žít se dostane na statek v Perné, kde se k nim především na začátku chovají jako ke zvířatům – dávají jim najíst a napít, ale musí celý den pracovat na poli. „Hrdost. To je to, co ostatní za poslední měsíce pohřbily. Plazí se tu na poli, dřou, jak jim kdo nakáže, jsou vděčné za kus žvance, večer nemluví o ničem jiném než o dalším dni práce.“⁸⁴ Až za nějaký čas se změnil přístup tamních obyvatelů a začínali odsunuté ženy brát jako lidské bytosti. Dobu trvalo, než začaly některé z odsunutých žen opět myslet na svoji lepší budoucnost a věřit v právo na své lepší místo ve společnosti, jiným se to nepodařilo vůbec.

Na závěr této podkapitoly je vhodné napsat, že obvinít všechny lidi stejné národnosti na základě kolektivní viny, je snadné, nejspíše proto se tak většina běžných lidí chovala. Jenže na tuto komplikovanou problematiku není možné pohlížet takto jednostranně. Jakmile se bere v potaz konkrétní osoba, která je souzena podle svých vykonaných činů, je už těžší někoho jednoznačně odsoudit a pranýřovat za chyby celého národa. Jak již navíc bylo ukázáno výše, o politické vině rozhoduje vítězný stát, což se stalo, jen forma trestu zřejmě příliš nekorrespondovala s normami civilizované lidské společnosti. Jedině v případě politické viny je možné volat po odpovědnosti kolektiv, jindy ne. Odsouzení byli ovšem i jedinci, u kterých je jejich podíl na politické vině přinejmenším diskutabilní. Trestání byli tak i za své morální a metafyzické provinění, které však nemá právo soudit nikdo druhý.

⁸⁴ Tamtéž, str. 202.

Knihy může poté působit jako příspěvek k popření kolektivní viny, proti čemuž se neohrazuje ani autorka.⁸⁵

4.2 Příspěvy Kateřiny Tučkové do širší diskuze o kolektivní vině

Tento literární počín rozhodně nezůstal bez odezvy, naopak rozpoutal vášnivé debaty na dané téma, ať už se vyjadřují k samotnému dílu kladně či záporně. Na dílo bylo napsáno velké množství recenzí, které budou blíže přiblíženy později, a vyšlo několik článků v novinách. Skandálnost dosud téměř sporadicky debatovaného tématu způsobila výrazný zájem ne odborné veřejnosti o knihu, která se divokému odsunu věnuje. O úspěchu svědčí i to, že se v roce 2013 kniha dočkala své audio verze, kterou namluvila herečka Vilma Cibulková. O rok později měla zase premiéru divadelní hra se stejnojmenným názvem v brněnském HaDivadle, na které se spolupodílela sama autorka.

První zmínka o knize se objevila ještě před jejím vydáním.⁸⁶ Následně po uvedení na knižní trh vycházely různé recenze odborných periodik.⁸⁷ Ani tištěná periodika nezůstala pozadu a jejich články pojednávají nejenom o knize, ale i o samotném divokém odsunu, stejně jako recenze od rozmanitých internetových portálů.⁸⁸ V roce 2011 byla publikovaná poslední kritika v souvislosti s danou knihou od Petra Šimáka v časopise *Revolver revue*. Přestože tímto skončily knižní recenze, v periodikách se o divokém odsunu příležitostně píše i nadále a opětovaně je v kontextu zmíněna právě kniha Tučkové.

⁸⁵ RADVÁKOVÁ, Tereza. *Říkali mi, že je nesmysl Němce omlouvat, vzpomíná Kateřina Tučková*. Kateřina Tučková [online]. Brno: Host, 11. 12. 2009 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/rozhovor-Novinky.html>

⁸⁶ HORÁK, Ondřej. *Kojence odhazovaly do polí*. Kateřina Tučková [online]. Brno: Host, 14. 4. 2009 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/recenze-Vyhnaní-Gerty-Schnirch-Lidovky-1.html>

⁸⁷ JANOUŠEK, Pavel. *Svědectví nejen o Gertě Schnirch aneb Takoví jsme byli*. Kateřina Tučková [online]. Brno: Host [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/recenze-Vyhnaní-Gerty-Schnirch-Host.html>

GILK, Erik. *Kateřina Tučková: Vyhnaní Gerty Schnirch*, Host, Brno 2009. Kateřina Tučková [online]. Brno: Host, 26. 11. 2009 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/recenze-Vyhnaní-Gerty-Schnirch-Tvar.html>

⁸⁸ JAŠKO, Lubomír. *Velikost vítězů je křehká, pomsta nie je sladká*. Kateřina Tučková [online]. Brno: Host, 8. 10. 2010 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/recenze-Vyhnaní-Gerty-Schnirch-SME.html>

ZLÁMALOVÁ, Erika. *Kateřina Tučková: Vyhnaní Gerty Schnirch*. Literární.cz [online]. 21. 11. 2009 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: http://www.literarni.cz/rubriky/recenze/proza/katerina-tuckova-vyhnaní-gerty-schnirch_7890.html#.WsPTrIhuZPa

PEŇÁS, Jiří. *Mladá žena a tzv. odsun*. LIDOVKY.cz [online]. Praha: © 2018 MAFRA, 30. 1. 2010 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/mlada-zena-a-tzv-odsun-0uz-noviny.aspx?c=A100130_000095_ln_noviny_sko&klic=235266&mes=100130_0

Na uvedených recenzích lze vidět, že nejčastěji se oceňuje výběr tématu, který je pro knihu zásadní. Téma začalo být více diskutované u ne odborné veřejnosti a celkově se i díky médiím zvýšilo povědomí o divokém odsunu v Brně, což byl nejspíše také cíl autorky. Pochvalu sklízí i historická přesnost díla díky tomu, že autorka studovala různé odborné publikace k tématu.

Nejvíce naopak bývá autorce vyčítán přesah až do konce 20. století, může to působit zdlouhavě a monotónně, podle některých by bylo lepší více se věnovat samotnému tématu odsunu a jeho následkům. Kvůli tomu je možné vidět dílo jako příliš ambiciózní, protože se autorka nevzdala úmyslu popsat i následnou okupaci a Sametovou revoluci. Kritizována bývá i její hlavní hrdinka Gerta, protože jen přihlíží okolním událostem a aktivně jim nečelí, pro někoho tak představuje jen symbol útlaku bez jasných charakteristických vlastností. Dále recenzenti občas autorce vytýkají jazyk v díle, je znát jistá jazyková neobratnost a přílišné popisování děje v situacích, které jsou zřejmé. Ač se hodnocení některých recenzentů může lišit, většina z nich se shoduje na jednom – Tučková se touto knihou zapsala do české literatury a získala své místo mezi současnými českými spisovateli.

Vynikající příležitostí k dalším diskuzím o tématu a návratu ke knize bylo v roce 2015 70leté výročí od této události. Vedení města Brna podruhé vydalo prohlášení, ve kterém lituje pochodu smrti v roce 1945, při kterém zemřelo téměř 1700 lidí. Zastupitelé města schválili toto prohlášení, které je zahrnuté v Deklaraci smíření a společné budoucnosti, v naději, že se zabrání případnému opakování historie díky udržení této tragické události v kolektivní paměti lidí. Všichni představitelé města s omluvou ovšem nesouhlasili, upozorňovali na fakt, že první by se měli omluvit Němci.⁸⁹

Možnost vyjádřit se k problematice odsunu tak opět dostala i Tučková v rozhovoru pro *MF DNES*. Přestože podle mnohých historiků měla značný podíl na otevření diskuze o zločinech Čechů vůči jejich německým sousedům, sama si nepřipisuje tak velký podíl. Spíše zvýšený zájem připisuje tomu, že dospívá tzv. „třetí generace“, která se zajímá o historii, jež byla dříve zamlčována a chce ji tak lépe pochopit, protože jich samých se už osobně netýká.⁹⁰

⁸⁹ *Brno lituje divokého odsunu. První by se ale měli omluvit Němci, míní Hašek*. Česká televize: ČT24 [online]. 2018, 20. 5. 2015 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1529746-brno-lituje-divokeho-odsunu-prvni-se-ale-meli-omluvit-nemci-mini-hasek>

⁹⁰ USTOHALOVÁ, Jana. *Řešení se chopila lůza, říká o odsunu Němců spisovatelka Tučková*. IDNES.cz: Brno a jižní Morava [online]. MAFRA, 2018, 23. 5. 2015 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: https://brno.idnes.cz/rozhovor-katerina-tuckova-odsun-nemcu-brno-fe6-/brno-zpravy.aspx?c=A150509_2161220_brno-zpravy_tr

Šanci se vyjádřit dostal i již dříve zmíněný historik Kovařík pomáhající Tučkové při psaní knihy. V článku na internetovém portálu *idnes.cz* popisuje, jak vypadal pochod do Pohořelic a proč se tolik liší vzpomínky německých pamětníků. Vysvětluje také, že brněnský pochod se od ostatních odlišoval hlavně velkým množstvím odsunutých lidí, dramatickým průběhem a katastrofickými následky. Podle něj problém jiných interpretací tkví v tom, že je velmi málo českých pamětníků, protože buď jsou špatně dohledatelní, nebo se k tomu nehlásí.⁹¹

V zájmu procesu vypořádávání se s naší minulostí se od roku 2015 koná *Pout' smíření*, kdy v rámci symbolického usmíření účastníci pochod absolvují obráceně, tedy z Pohořelic do Brna. Tato akce navazuje na již zmíněnou Deklaraci smíření a společné budoucnosti vydanou brněnskými zastupiteli města. Pochod navazuje též na upomínkové pochody do Pohořelic, které od roku 2007 pořádal Jaroslav Ostrčilík.⁹²

Nakonec určitě stojí za zmínku, že dne 14. listopadu 2017 autorka získala za svoji knihu *Vyhnání Gerty Schnirch* od Ústavu pro studium totalitních režimů ocenění za mimořádný přínos k reflexi novodobých dějin. Akci každoročně zajišťuje Senát Parlamentu ČR, proto se slavnostní předávání každoroční ceny ÚSTR za svobodu, demokracii a lidská práva odehrávalo v reprezentačních prostorách senátu.⁹³

⁹¹ USTOHALOVÁ, Jana. Historik Kovařík: *Brněnský pochod byla humanitární katastrofa*. IDNES.cz: Brno a jižní Morava [online]. MAFRA, 2018, 31. 5. 2015 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: https://brno.idnes.cz/rozhovor-historik-kovarik-odsun-nemcu-brno-fzm-/brno-zpravy.aspx?c=A150528_2165800_brno-zpravy_vh

⁹² *POUŤ SMÍŘENÍ 2017*. Meeting Brno [online]. TIC BRNO, ©2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <https://meetingbrno.cz/program/pout-smireni-2017>

⁹³ *SLAVNOSTNÍ PŘEDÁNÍ CEN ÚSTR ZA SVOBODU, DEMOKRACII A LIDSKÁ PRÁVA 2017*: Pod záštitou předsedy Senátu ÚSTR ocenil pět osobností. Ústav pro studium totalitních režimů [online]. [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/o-nas/cena-vaclava-bendy/slavnostni-predani-cen-ustr-za-svobodu-demokracii-a-lidska-prava-2017/>

Závěr

Sebepoznání přispívá k rozvoji naší osobnosti, stejně tak v širším měřítku sebeuvědomění národa se všemi klady i zápory napomáhá k jeho lepší budoucnosti. I proto se práce snažila reflektovat událost divokého odsunu v Brně ze všech možných úhlů, aby se zabránilo kolektivnímu zapominání, které by mohlo eventuálně vést k opakování historie.

Nesnází při psaní bakalářské práce bylo nesčetné množství odlišných verzí odsunu v Brně, to je očividně i důvod, proč se tolik liší názory lidí na stejnou akci. Léta tabuizace tématu způsobila to, že se z odsunu stala událost obklopená mlhou nevědomosti, což podporuje vznik mýtů a legend. Ani lidská paměť není dokonalá a s věkem se zhoršuje, proto očité subjektivní svědectví mohou působit značně přehnaně. Na druhou stranu ale není možné ani příliš čerpat z tehdejších dokumentů, protože jich je jen poskrovnu a mohou být ovlivněné nastupujícím režimem. V důsledku těchto zádrhelů se nejspíše už nikdy nedozvíme, co se tu noc skutečně odehrálo.

V díle *Vyhnání Gerty Schnirch* je mnohokrát uplatněn princip kolektivní viny, jak v hromadném měřítku při divokém odsunu, tak i v souvislosti s jednotlivcem. Lidé dokázali s lehkostí odsoudit člověka na základě jeho národnosti, přestože s odstupem času není možné pohlížet na danou záležitost takto prostě. V příběhu se vyskytuje ovšem i pár výjimek v podobě konkrétních postav, kde nakonec zvítězila lidská empatie nad automaticky přejímaným konceptem kolektivní viny. Z těchto příkladů je zřejmé, že Tučková ukazuje i případy, kdy se neuplatnil tento druh viny, a stejně jako Němce nebere ani československé obyvatele jako jednotnou masu, uvědomuje si jejich rozdílnost. I to nasvědčuje tomu, že čtenář může po přečtení knihy mít pocit, že dílo popírá koncept viny kolektivu, což není v žádném případě špatná interpretace. Až na drastický popis odsunu to ale spisovatelka dělá tak jemným způsobem, že čtenář není k ničemu nucen a je zcela na něm, jaký si udělá názor.

Gerta v příběhu představuje osudy těch, kteří byli odsouzeni k odsunu za zločiny, kterých se nedopustili nebo za činy spadající do kategorie vin, které si má člověk vyřešit sám se sebou a nikdo jiný nemá právo je za to soudit, protože nebude nikdy plně objektivní. Velká pozornost je věnována i tomu, jak na člověka dlouhodobě působí neustálé obviňování v rámci kolektivu – v případě Gerty dojde v podstatě k životnímu zlomu, postupně se začne více přiklánět ke svému německému původu, ačkoliv se od něj vždy snažila distancovat.

Tučková sice není první, kdo se tímto tématem zajímá, ale jako jediná se ho rozhodla zpracovat tak netradičním způsobem. Na základě doložených historických údajů vystavěla fiktivní příběh ženy, který ale v té době nemohl být zase tak neobvyklý. Přestože se jedná o beletrii, poskytuje zase o trochu jiný náhled na daný námět. Nejspíše právě toto neotřelé zpracování v kombinaci s nadhledem autorky, způsobeným odstupem času od události a jejím věkem, zapříčinilo takový zájem o její knihu, a tudíž přineslo zvýšenou pozornost tématu divokého odsunu. Upozornila tak na to, že tato problematika ještě není úplně vyřešená a je třeba jí věnovat i nadále pozornost, kterou se autorce jistě podařilo svým dílem přitáhnout. Stejně tak se i tato bakalářská práce snaží alespoň částečně přispět k rozvinutí diskuze na uvedené téma.

Etnický konflikt Čechů a Němců se vyhroutil takovým způsobem, že lze chápat několik let nastřádanou frustraci českého obyvatelstva, která vyvrcholila v podobě odsunu, konkrétně také brněnského pochodu, kde se však vytrácela základní pravidla civilizované lidské společnosti. Po dramatických událostech druhé světové války bylo potřeba určitým způsobem uklidnit situaci ve státě, odsun byl nejspíše proto nevyhnutelný, měl ale proběhnout sofistikovaně a v souladu se zásadami humanity. Pokud odsuzujeme německé zločiny za druhé světové války, není příliš šťastným řešením sám se stát zločincem, jakmile k tomu dostaneme příležitost. Ve vyspělém státě jistě existují jiné prostředky, jak dosáhnout pocitu satisfakce.

Použité zdroje

Literatura

ARBURG, Adrian von, Tomáš DVOŘÁK a David KOVAŘÍK. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. Země a kultura ve střední Evropě. ISBN 978-80-86488-70-7.

BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. 2. vyd. Přeložil Jana OGROCKÁ. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-028-5.

HAHNOVÁ, Eva. *Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí*. Praha: Prago Media, 1996. ISBN 80-901533-7-2.

HANZLÍK, František. *K historickým souvislostem přijetí Benešových dekretů a řešení otázky sudetských Němců*. Politologický časopis 2, 1995, č. 2, s. 90–103.

JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*. Přeložil Jiří NAVRÁTIL. Praha: Academia, 2009. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1455-9.

JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. Přeložil Karel PLOCEK. Brno: Atlantis, c1994. ISBN 80-7108-087-X.

KOČOVÁ, Kateřina. *Příspěvek ke zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů v prvním retribučním období (1945–1947)*. In: Pax bello potior. Sborník věnovaný doc PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc. Edd. V. Beránek a kol. Liberec 2004, s. 299–322.

KOVAŘÍK, David. *Brněnský pochod smrti 1945: mýty a skutečnost*. David Kovařík. In: Konec soužití Čechů a Němců v Československu: sborník k 60. výročí ukončení II. světové války / Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005 s. 63-79.

KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?: sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H & H, 1992. Panorama dějin. ISBN 80-85467-32-1.

MAJEWSKI, Piotr Maciej. *Sudetští Němci 1848-1948: dějiny jednoho nacionalismu*. Přeložila Markéta PÁRALOVÁ TARDY, přeložil Pavel MAŠARÁK. Brno: Conditio humana ve spolupráci s Muzeem druhé světové války v Gdaňsku, 2014. Monographiae (Conditio humana), sv. 3. ISBN 978-80-905323-2-8. ISSN sudetštíněmci1848-1948.

Němci ven!: brněnský pochod smrti 1945: dokumentace. Přeložil Jana ŠLAJCHRTOVÁ. Praha: Dauphin, 2001. ISBN 80-7272-070-8.

NOVÁČEK, Silvestr. *Vystěhování Němců z Brna a odsun z jihomoravského pohraničí*. Říčany u Prahy: Orego, 1996. ISBN 80-902107-1-6.

POLLACK Martin, TUČKOVÁ Kateřina, KRATOCHVÍL Jiří, FILIP Ota. *Brněnský pochod smrti*. 2012. ISBN 978-80-7443-044-2 (sborník o vyhnání brněnských Němců).

Projevy při uvítání pana prezidenta dr. Edvarda Beneše v Brně. Brno, Zemský národní výbor (1945), s. 23–24. - Bibliofilský tisk 138, in: Novotný, K. (ed.), Edvard Beneš, Odsun Němců z Československa, Výbor z pamětí, projevů a dokumentů 1940-1947, Praha 1996.

RADVANSKÝ, Zdeněk. *Konec česko-německého soužití v ústecké oblasti 1945-1948.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1997. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-7044-180-1.

SCHALLNER, Dieter. *Obraz Němců a Německa v letech 1945–1947. Vznik soudobého českého stereotypu Němce a Německa.* In: *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století.* Edd. J. Křen – E. Broklová. Praha 1998, s. 236–252.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947.* Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování.* Praha: Ústav pro Soudobé Dějiny Akad. Věd České Republiky, 2005. ISBN 80-7285-062-8.
TUČKOVÁ, Kateřina. *Vyhnání Gerty Schnirch. 2., brož. vyd.* Brno: Host, 2010. ISBN 978-80-7294-315-9.

VALACH, Milan. *Češi v neklidné době.* Brno: L. Marek, 2006. ISBN 80-86263-75-4.

ŽAMPACH, Vojtěch. *Vysídlení německého obyvatelstva z Brna ve dnech 30. a 31. května 1945 a nouzový ubytovací tábor v Pohořelicích 1. 6. - 7. 7. 1945.* Brno: Šimon Ryšavý, 2014. ISBN 978-80-7354-123-1.

Periodika

20 000 Němců opustilo Brno. In: Čin, 21, 1945, 1. 6., str. 1.

Brno konečně vyčištěno od Němců. In: Rovnost, 21, 1945, 1. 6., str. 1.

FILIP, Ota. *Mlčící mrtví pod jetelinou Pohořelic.* In: Reportér, 5, 20, 1990, příloha.

HAMPL, P. *Nepřátelé až za hrob. V Pohořelicích vzniká plán na druhý odsun Němců.* In: Respekt, 6, č. 17, 1995, str. 5.

My a Němci. Brněnský pochod smrti. In: Proglas, 1, 1990, str. 69–80.

Němci opustili Brno! In: Národní obroda z 31. 5. 1945, str. 1.

Odchod Němců z Brna. In: Slovo národa, 21, 1945, 1. 6., str. 1.

ŠULÉŘ, P. *Záhady kolem odsunu brněnských Němců.* In: Zpravodaj MSA, č. 1, 1995, str. 12–13.

Elektronické zdroje

Autorka o knize. Kateřina Tučková [online]. Brno: Host [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/autorka-o-knize.html>

Brno lituje divokého odsunu. První by se ale měli omluvit Němci, miní Hašek. Česká televize: ČT24 [online]. 2018, 20. 5. 2015 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1529746-brno-lituje-divokeho-odsunu-prvni-se-ale-meli-omluvit-nemci-mini-hasek>

GILK, Erik. *Kateřina Tučková: Vyhnání Gerty Schnirch, Host*, Brno 2009. Kateřina Tučková [online]. Brno: Host, 26. 11. 2009 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/recenze-Vyhnani-Gerty-Schnirch-Tvar.html>

HORÁK, Ondřej. *Kojence odhazovaly do polí.* Kateřina Tučková [online]. Brno: Host, 14. 4. 2009 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/recenze-Vyhnani-Gerty-Schnirch-Lidovky-1.html>

JANOUSĚK, Pavel. *Svědectví nejen o Gertě Schnirch aneb Takoví jsme byli.* Kateřina Tučková [online]. Brno: Host [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/recenze-Vyhnani-Gerty-Schnirch-Host.html>

JÁŠKO, Lubomír. *Veľkosť víťazov je krehká, pomsta nie je sladká.* Kateřina Tučková [online]. Brno: Host, 8. 10. 2010 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/recenze-Vyhnani-Gerty-Schnirch-SME.html>

Kolektiv. Slovník spisovného jazyka českého [online]. Ústav pro jazyk český, 2011 [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kolektiv&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

PEŇÁS, Jiří. *Mladá žena a tzv. odsun.* LIDOVKY.cz [online]. Praha: © 2018 MAFRA, 30. 1. 2010 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/mlada-zena-a-tzv-odsun-0uz-noviny.aspx?c=A100130_000095_In_noviny_sko&klic=235266&mes=100130_0

POUŤ SMÍŘENÍ 2017. Meeting Brno [online]. TIC BRNO, ©2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <https://meetingbrno.cz/program/pout-smireni-2017>

RADVÁKOVÁ, Tereza. *Říkali mi, že je nesmysl Němce omlouvat, vzpomíná Kateřina Tučková.* Kateřina Tučková [online]. Brno: Host, 11. 12. 2009 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/rozhovor-Novinky.html>

SLAVNOSTNÍ PŘEDÁNÍ CEN ÚSTR ZA SVOBODU, DEMOKRACII A LIDSKÁ PRÁVA 2017: Pod záštitou předsedy Senátu ÚSTR ocenil pět osobností. Ústav pro studium totalitních režimů [online]. [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/o-nas/cena-vaclava-bendy/slavnostni-predani-cen-ustr-za-svobodu-demokracii-a-lidska-prava-2017/>

USTOHALOVÁ, Jana. *Řešení se chopila lůza, říká o odsunu Němců spisovatelka Tučková*. IDNES.cz: Brno a jižní Morava [online]. MAFRA, 2018, 23. 5. 2015 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: https://brno.idnes.cz/rozhovor-katerina-tuckova-odsun-nemcu-brno-fe6-/brno-zpravy.aspx?c=A150509_2161220_brno-zpravy_tr

USTOHALOVÁ, Jana. *Historik Kovařík: Brněnský pochod byla humanitární katastrofa*. IDNES.cz: Brno a jižní Morava [online]. MAFRA, 2018, 31. 5. 2015 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: https://brno.idnes.cz/rozhovor-historik-kovarik-odsun-nemcu-brno-fzm-/brno-zpravy.aspx?c=A150528_2165800_brno-zpravy_vh

Vyhnání Gerty Schnirch. Kateřina Tučková [online]. Brno: Host [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/Vyhnani-Gerty-Schnirch.html>

ZLÁMALOVÁ, Erika. *Kateřina Tučková: Vyhnání Gerty Schnirch*. Literární.cz [online]. 21. 11. 2009 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: http://www.literarni.cz/rubriky/recenze/proza/katerina-tuckova-vyhnani-gerty-schnirch_7890.html#.WsPTrIhuZPa

Příloha A

Projektem k bakalářské práci bude beseda pro širokou veřejnost v Muzeu Vysočiny Havlíčkův Brod na téma divoký odsun Němců po druhé světové válce. K vytvoření tohoto projektu mě inspirovala právě kniha *Vyhnání Gerty Schnirch* společně se zjištěním, jak malé povědomí o těchto událostech mají nejenom mladí lidé. Stejně tak mi k tomuto nápadu dopomohly i jiné besedy na témata z historie, které se odehrávají v Havlíčkově Brodě a v Hradci Králové, tedy v místech, kde se pohybují. Tímto projektem bych tedy chtěla alespoň částečně přispět k tomu, aby se o tomto tématu vedla diskuze, protože tato záležitost ještě není zcela vyřešena, tudíž nemůže dojít k vyrovnání se s minulostí na obou stranách.

Pro Muzeum Vysočiny v Havlíčkově Brodě beseda tedy nebude ničím novým. Když jsem je oslovila s tímto nápadem, líbil se jim a souhlasili s jeho uskutečněním. V rámci začínající spolupráce jsem se v muzeu zúčastnila 8. března 2018 celodenní besedy pro odbornou veřejnost, která souvisela s otevřením putovní výstavy *Vyhnání*, kde jsou zachyceni na fotografiích uprchlíci z Tridentska za první světové války.

Beseda se tedy uskuteční v pátek 27. července 2018 v prostorech havlíčkobrodského muzea. Vzhledem k tomu, že se předpokládá účast především lidí z okolí daného města, kteří nebudou muset nikam daleko dojíždět, zvolila bych začátek besedy v pět hodin odpoledne. Bude se jednat o jednorázovou akci, která bude trvat maximálně dvě hodiny. Kvůli většímu prostoru pro diskuzi a omezenému místu v muzeu se bude počítat přibližně se třiceti zúčastněnými. Předpokládá se, že projekt svým tématem zaujme spíše starší publikum, nicméně beseda nebude nijak věkově omezena.

Z důvodu omezeného počtu lidí nebude propagace nijak zvlášť masivní. I když jsem byla upozorněna, že během prázdnin je návštěvnost muzea nižší. Půjde hlavně o plakáty rozmístěné na významných místech města – tedy v samotném muzeu, v Krajské knihovně Vysočiny, Městském informačním centru a na Městském úřadě Havlíčkův Brod. Dále budou plakáty rozmístěné do nejbližších obcí v okolí města Havlíčkův Brod. Návrh plakátu pro besedu zhotoví má známá, výtvarnice, jejíž dílo určitě zaujme kolemjdoucí lidi. Pro oslovení mladší generace se vytvoří při této příležitosti událost na sociální síti Facebook. Díky tomu bude možné požádat o spolupráci stránky samotného muzea a případně školy. Náklady spojené s touto propagací by byly uhrazeny částečně muzeem, případně mou osobou.

Konkrétnější program besedy se bude ještě upřesňovat, takže vzhledem k pozdějšímu datu konání oproti bakalářské práci může mít ještě v práci poněkud nepřesnější kontury. Již nyní jsou ovšem známy základní informace jako datum a předběžný program. S jistotou mohu napsat, že na besedě vystoupí se svým příspěvkem o divokém odsunu Němců na Havlíčkobrodsku i historička z daného muzea, které bych tímto za to chtěla dopředu poděkovat. Kvůli místu konání bude jistě pro všechny zúčastněné její příspěvek velice zajímavý a přispěje k rozšíření jejich povědomí o poválečném odsunu Němců z Havlíčkova Brodu, který se do roku 1945 jmenoval Německý Brod.

Výstupem mé bakalářské práce bude mimo jiné právě vystoupení na besedě před publikem, kde nastíním průběh brněnského odsunu a způsob, jakým se o něm mluvilo. Především také zmíním právě ono uplatnění kolektivní viny v případě odsunu Němců. Účastníci besedy tím pádem získají pohled na dva konkrétní průběhy divokého odsunu na odlišných místech a budou si tak nakonec moci udělat svůj vlastní názor na danou problematiku. Po těchto přednáškách budou následovat případné dotazy lidí z publika na přednášející a volná diskuze na uvedené téma. V průběhu celé besedy budou mít návštěvníci možnost vzít si malé občerstvení.

Z důvodu zvýšení zájmu o akci bude probíhat na jejím konci i soutěž o knižní ceny. Soutěž bude spočívat v tom, že každý příchozí dostane při vstupu tematicky stylizovanou vstupenku s pořadovým číslem a z nich se následně na konci bude losovat výherce. V tombole budou tři tematické knihy – jeden beletristický text o divokém odsunu v Brně a dvě odborné publikace. Beletristickým textem bude samotná kniha *Vyhnání Gerty Schnirch* od Tučkové, ta spolupracovala i na první odborná publikaci s názvem *Brněnský pochod smrti*. Druhá odborná publikace vznikla za pomoci právě Muzea Vysočiny v Havlíčkově Brodě a nese název *Češi a Němci na Vysočině*.

Doufám, že tímto počinem alespoň částečně přispěji k rozvoji debaty na toto téma i u neoborné veřejnosti, protože mlčení o této záležitosti není jejím řešením. Stejně tak jako se budu snažit obohatit svým malým podílem kulturní život lidí v okolí města tím, že uspořádám tuto besedu. Nadále pokračuje spolupráce s muzeem, tudíž se detaily besedy budou postupně upřesňovat a nabývat určitých obrysů.